

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Ideologický význam archeologických objevů
v politice Státu Izrael**

Chrámová hora od roku 2000 do současnosti

Markéta Satková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

Ideologický význam archeologických objevů

v politice Státu Izrael

Chrámová hora od roku 2000 do současnosti

Markéta Satková

Vedoucí práce:

Mgr. Věra Tydlitátová, Th.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Děkuji vedoucí práce Mgr. Věře Tydlitátové, Th.D., za vstřícný přístup a cenné rady, které přispěly k výsledné podobě práce.

OBSAH

1	Úvod	1
1.1	Vymezení používaných pojmů	2
1.1.1	Vymezení pojmu „politika Státu Izrael“	2
1.1.2	Vymezení spojení „ideologický význam“	2
1.1.3	Vymezení spojení „archeologické objevy“	3
1.2	Stanovené hypotézy	3
2	Stručný přehled osobností archeologie Chrámové hory	5
2.1	Edward Robinson	5
2.2	Charles W. Wilson	5
2.3	Charles Warren	6
2.4	Kathleen M. Kenyon	6
2.5	Benjamin Mazar.....	6
2.6	Meir Ben Dov.....	7
2.7	Eilat Mazar.....	8
2.8	Izraelský památkový úřad.....	8
3	Jeruzalémský Chrám a Chrámová hora dnes	10
3.1	Postavení Jordánska	13
3.2	Shrnutí kapitoly	14
4	Druhá intifáda	15
4.1	Archeologický diskurs.....	16
4.2	Proměna mezi lety 1999 až 2001	18
4.3	Nálezy v sutinách	20
4.4	„Bitva o vypouklinu“	20
4.5	Mediální vzhled	21
4.6	Shrnutí kapitoly.....	24
5	Rok 2007	25
5.1	Maghrebská brána (část 1)	25
5.1.1	Archeologický diskurz.....	26
5.1.2	Zpráva UNESCO.....	29

5.1.3	Mediální vhléd	31
5.2	Oprava elektrické sítě na Chrámové hoře	36
5.2.1	Archeologický diskurs.....	36
5.2.2	Mediální náhled	38
5.3	Shrnutí kapitoly	40
6	Události posledních let	42
6.1	V podzemní chodbě u Západní zdi odkryta 2000 let stará mikve	42
6.2	Průzkum veřejného mínění o stavbě Chrámu	43
6.3	Maghrebská brána (část 2)	44
6.4	Činnost UNESCO	47
6.4.1	Zpráva UNESCO 2010	48
6.4.2	Zpráva UNESCO 2011	51
6.4.3	Zpráva UNESCO 2012.....	54
6.4.4	Zpráva UNESCO 2013.....	56
6.4.5	Nová dohoda o nadvládě nad svatými místy	57
6.4.6	Shrnutí kapitoly.....	58
7	Závěr.....	59
7.1	Závěrečné shrnutí a zhodnocení	61
8	Přílohy – obrazová dokumentace	64
8.1	Příloha 1	64
8.2	Příloha 2	65
8.3	Příloha 3	66
9	Seznam použitých pramenů	67
10	Resumé	76

1 ÚVOD

Stát Izrael se dnes rozkládá na pouhých 22,145 kilometrech čtverečních¹, ale množství archeologických klenotů, které se zde nacházejí, je velmi výjimečné. Velká část nálezů, jež zde byly provedeny, se přímo či nepřímo pojí s politikou státu. Toto propojení může být různého charakteru – náboženského, kulturního, etnického atd. Tato práce se zaměřuje na ideologický význam archeologických objevů, které byly provedeny v Jeruzalémě v blízkosti Chrámové hory, a na jejich význam pro politické dění v Izraeli. Důvodem pro výběr lokality Chrámové hory je její důležitá role v židovsko-arabské konfrontaci (jak vnitrostátního, tak mezinárodního kontextu), kterou autorka považuje za jednu z určujících (klíčových) oblastí izraelské politiky. Práce se zaměřuje na vybrané události v období od tzv. druhé intifády do současnosti. Autorka si je vědoma, že vzájemný dopad archeologie a politiky je mnohem širší než časový výsek mezi lety 2000 až 2014 a události předcházející posledním čtrnácti letům mají přímé důsledky pro současnost, což je v práci zohledněno. Autorka si uvědomuje, že prostor pro bádání v tomto tématu je velmi široký a může být nahlížen z mnoha perspektiv, které není možno v této práci zachytit, a jsou proto prostorem pro další badatelské počiny. Vzhledem k nepřetržitému vývoji událostí nemohou být výsledky zkoumání pokládány za definitivní, jsou tudíž otevřené dalšímu pokračujícímu kritickému zkoumání a přeformulování na základě novějších poznatků.

Práce je rozdělena do deseti kapitol. První část práce tvoří uvedení do problematiky, stručně přibližuje archeologické prostředí v Palestině tím, že představuje významné archeologické postavy posledního století. Také je zde popsán archeologický zlom v roce 1967 v souvislosti s výsledkem šestidenní války.

¹ MFA. *The Land: Geography and Climate*. Dostupný online.

Následná část práce sestává z několika kapitol věnujících se období mezi roky 2000 až 2014. V této části jsou zpracovány vybrané klíčové události a jejich archeologicko-politický obraz vytvořený prostřednictvím médií a zapojených politických, státních či mezinárodních institucí. Sem se řadí mj. kapitola o činnosti mezinárodní organizace UNESCO v souvislosti s archeologickou lokalitou na Chrámové hoře a v jejím bezprostředním okolí. V závěru práce jsou zmíněny vybrané důležité události z několika posledních uplynulých měsíců, do poslední kapitoly je také zahrnuto autorčino finální shrnutí práce a zhodnocení pravdivosti úvodních hypotéz.

Výchozími publikacemi pro přepisy do češtiny jsou v případě arabských pojmů *Úvod do studia islámu* od Luboše Kropáčka, u hebrejských slov vycházela autorka práce ze způsobu přepisu používaného v knize *Judaismus od A do Z* od Ja'akova Newmana.

1.1 Vymezení používaných pojmů

1.1.1 Vymezení pojmu „politika Státu Izrael“

Pod pojmem „něčí politika“ se v současné době může skrývat mnoho různých definic a úhlů pohledu. Proto je potřeba i pro tuto práci vyznačit oblast, kterou budeme považovat za oblast pozorování významu archeologických objevů a za oblast projevů tohoto významu. Pojmem „politika Státu Izrael“ není chápáno cílené politické jednání vůdčích státních politických sil, ale politické a politicko-náboženské události, které se objevily v souvislosti s archeologickou aktivitou v oblasti jeruzalémské archeologické lokality Chrámové hory.

1.1.2 Vymezení spojení „ideologický význam“

Takové sousloví velmi snadno evokuje spojitost s různými formami manipulace s lidmi, fakty, médii apod. Podle jednoho z možných vysvětlení slova „ideologie“, jak ji popisuje internetový slovník cizích slov, je rovněž pro

tuto práci chápána „jako soustava myšlenek, názorů, teorií i představ obvykle představující náhled na svět nebo společnost“.²

1.1.3 Vymezení spojení „archeologické objevy“

Autorka nalézá ve významu tohoto slovního spojení dvě roviny – archeologické objevy je možno chápat jako vědecké výsledky archeologické činnosti v dané lokalitě, ale také jako samotnou činnost prováděnou v lokalitě nábožensky úzce svázané s více vyznáními. Zásahy do této lokality prováděné skupinami více či méně spřízněnými s odlišnými vyznáními tudíž mohou být posuzovány různým měřítkem.

1.2 Stanovené hypotézy

Autorka práce si kladla otázky, na základě kterých byly sestaveny výchozí hypotézy. Cílem této práce je dojít k vyvrácení či potvrzení níže uvedených hypotéz.

- A1. V politice Státu Izrael se **projevuje** ideologický význam archeologických objevů.
- A2. V politice Státu Izrael se **neprojevuje** ideologický význam archeologických objevů.
- B1. V politice Státu Izrael se **projevuje** ideologický význam archeologických objevů **v lokalitě Chrámové hory**.
- B2. V politice Státu Izrael se **neprojevuje** ideologický význam archeologických objevů **v lokalitě Chrámové hory**.

Dále si autorka kladla otázku: Co má větší význam v politice Státu Izrael (dle pro práci vymezeného významu pojmu „politika Státu Izrael“) – archeologické objevy v lokalitě Chrámové hory (míněno vědecké výsledky archeologického zkoumání) nebo samotný fakt realizace archeologických objevů (chápané jako aktivity a zásahu do lokality)?

² ABZ Slovník cizích slov. *Ideologie* – ABZ.cz: *slovník cizích slov*. Dostupný online.

- C1. Ideologický význam archeologických objevů v politice Státu Izrael stojí především na výsledcích vědeckého zkoumání archeologické lokality Chrámové hory.
- C2. Ideologický význam archeologických objevů v politice Státu Izrael ve skutečnosti nestojí na výsledcích vědeckého zkoumání archeologické lokality Chrámové hory, ale především na vlivu samotné realizace takového vědeckého zkoumání v této lokalitě na politické dění v Izraeli.
- C3. Ideologický význam archeologických objevů v politice Státu Izrael stojí na dvou pilířích – na výsledcích vědeckého zkoumání archeologické lokality Chrámové hory a na vlivu samotné realizace takového vědeckého zkoumání na politické dění v Izraeli.

V práci se vyskytuje několik slov a slovních spojení, ve kterých se autorka rozhodla záměrně používat velké či malé písmeno. Ve slově „muslimové“ bude užívání malé počáteční písmeno, jelikož je obecným označením příslušníků islámu. Oproti tomu ve slově „Židé“ autorka používá velké počáteční písmeno, jelikož označuje nejen příslušníky judaismu, ale také příslušníky židovského národa. Slovní spojení Chrámová hora bude psáno s velkým písmenem, jelikož jde o název konkrétního místa. Stejně tak slovo Chrám ve významu židovského chrámu v Jeruzalémě je uváděno s velkým písmenem, je jím míněn název konkrétního svatého objektu, nikoli obecná stavba chrámové povahy. Slovo „mešita“ je v práci psáno s malým písmenem, jelikož není součástí názvu mešity, ale mešita se nazývá Al-Aksa.

2 STRUČNÝ PŘEHLED OSOBNOSTÍ ARCHEOLOGIE CHRÁMOVÉ HORY

Následující část je výčtem vybraných důležitých osobností, které se zasloužily o významné archeologické průzkumy Chrámové hory a jejího okolí. Účelem této části je popsat četnost archeologické aktivity a alespoň stručně přiblížit jednotlivé badatele a instituci Izraelského památkového úřadu, kteří zásadním způsobem formovali archeologické směřování v oblasti dnešního Izraele a Palestiny. Na jejich práci navázalo mnoho badatelů a některé objevy dokonce dodnes nesou jejich jména.

2.1 Edward Robinson

Jako první se v roce 1938 věnoval výzkumu části Jeruzaléma nazývané Ofel a také jižní a jihozápadní části Chrámové hory učenec Edward Robinson, strávil zde dva a půl měsíce. Své závěry publikoval v roce 1941 pod názvem *Biblical Researches in Palestine*. Do Palestiny se se svým spolupracovníkem Alim Smithem vrátil v roce 1952, společně identifikovali přes sto biblických nalezišť, které popsali ve spisu *Later Biblical Researches*.³

2.2 Charles W. Wilson

Charles W. Wilson pracoval v Jeruzalémě na geodetickém průzkumu města a na výzkumném projektu zaměřeném na zlepšení vodního systému v Jeruzalémě. Topografické mapy, jež vypracoval, se používají dodnes. Zároveň Wilson zdokumentoval důležité stavby Chrámové hory, mezi nejproslulejší patří množství oblouků a kleneb, které původně podpíraly most stávající mezi západní zdí Chrámové hory a Horním městem. Po Wilsonovi je dodnes pojmenován první oblouk čnicí ze Západní zdi.⁴

³ The Jerusalem Archeological Park – homepage. *The History of Excavations in the Ophel and in the Areas South and Southwest of the Temple Mount*. Dostupný online.

⁴ Tamtéž.

2.3 Charles Warren

První opravdu důkladný výzkum Chrámové hory provedl generál Sir Charles Warren, v letech 1867-70 pod záštitou Palestinského výzkumného fondu. Jelikož neměl od osmanské správy dovoleno kopat v areálu Chrámové hory ani v přilehlém okolí, přišel s nápadem odkrýt množství pilířů nacházejících se v dostatečné vzdálenosti od zdi posvátného okrsku. Na dně vykopaných jam nechal vyhloubit horizontální tunely, kterými se dostal až k hromadám kamenných bloků ze zničené Chrámové hory a odkryl masivní opevnění. Dále Warren při zkoumání okolí pramene Gíšon objevil vertikální šachtu vedenou do tunelu propojujícího pramen na úpatí kopce s jeho vrcholem. Předpokládal, že takto bylo město napojeno na pramen a obyvatelé čerpali vodu z této šachty. Dnes se šachtě říká Warrenova šachta, přestože bylo zjištěno, že nesloužila na odčerpávání vody do města, nicméně tunel skutečně sloužil jako přístup k vodnímu zdroji. Své poznatky doplněné důkladnými měřeními a pečlivými záznamy později publikoval. Přestože jeho práce probíhala v dosti komplikovaných podmínkách, jeho závěry se časem ukázaly jako správné.^{5,6,7}

2.4 Kathleen M. Kenyon

Přibližně o sto let později v Jeruzalémě prováděla archeologický výzkum britská archeoložka Kathleen M. Kenyon. Ve své práci se věnovala osmanské hradbě, dále Davidovu městu a navíc ještě odkryla části hlavní jeruzalémské ulice z doby Druhého chrámu.⁸

2.5 Benjamin Mazar

Za průkopníka a neznámější osobnost izraelské archeologie lze považovat profesora Benjamina Mazara, jenž vedl v letech 1968 až 1977

⁵City of David, Ancient Jerusalem. *Charles Warren*. Dostupný online.

⁶CORNFELD,G. *The Mystery of the Temple Mount – New Guidebook to Discovery*. s.33.

⁷MAZAR, E., *The Complete Guide to the Temple Mount Excavations*. s.XV.

⁸City of David, Ancient Jerusalem *Kathleen Kenyon*. Dostupný online.

rozsáhlý výzkum Chrámové hory a Ofelu, jeho dílo je považováno za počátek nové éry izraelské archeologie. Výzkum probíhal pod záštitou Archeologického institutu Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Mazarův archeologický podnik na Chrámové hoře je největším archeologickým počinem, který byl kdy prováděným ve Státě Izrael.⁹ Za zhruba deset let práce zde odkryl mnoho historických památek, především vrstvy z herodiánského období. Na jedné straně se mu dostávalo chvály ze strany židovské, na straně druhé kritiky ze strany muslimských představitelů, jimž se nelíbilo, jakým způsobem se jeho práce dotýkala pozůstatků muslimských náboženských památek. Protesty ze strany muslimů měly vliv na ukončení Mazarova projektu v polovině 70. let.¹⁰ Profesor Mazar byl v roce 1952 jmenován do funkce rektora Hebrejské univerzity, dále je zakladatelem prvního vládního oddělení pro památky a roku 1959 se stal prezidentem Izraelské výzkumné společnosti.^{11,12}

2.6 Meir Ben Dov

V průběhu 70. a počátkem 80. let vedl Meir Ben Dov rozsáhlý výzkum podél jižní zdi Starého města, konkrétně v úseku mezi Hnojnou a Siónskou branou. Objevil zde obytnou čtvrť z doby Druhého chrámu a velké množství lázní mikve, dále také byzantskou obytnou část na svahu východního karda. Kromě toho byly rovněž objeveny nedaleko hradeb Starého města zbytky akvaduktu, který je datován do doby Druhého chrámu a vedl vodu na Chrámovou horu z pohoří Chermon, akvadukt zde stával ještě v době Osmanské říše.¹³

⁹ MAZAR, E., *The Complete Guide to the Temple Mount Excavations*. s. X a XV.

¹⁰ Encyclopedia Britannica. *Benjamin Mazar*. Dostupný online.

¹¹ The Jerusalem Archeological Park – homepage. *The History of Excavations in the Ophel and in the Areas South and Southwest of the Temple Mount*. Dostupný online.

¹² The New York Times. *Benjamin Mazar, 89, Israeli Biblical Archaeologist – New York Times*. Dostupný online.

¹³ The Jerusalem Archeological Park – homepage. *The History of Excavations in the Ophel and in the Areas South and Southwest of the Temple Mount* Dostupný online.

2.7 Eilat Mazar

Doktorka Eilat Mazar, vnučka Benjamina Mazara, patří do třetí generace izraelských archeologů, ve své práci navázala na odkaz svého dědečka. V 80. letech byla několik let součástí týmu zkoumajícího Davidovo město v Jeruzalémě, nejprve pod vedením profesora Jigala Šiloha, v letech 1986 a 1987 již sama vedla výzkum Ofelu pod hlavičkou Archeologického institutu Hebrejské univerzity. Mnoho let se věnuje výzkumům v Jeruzalémě a publikovala velký počet článků. V současnosti patří mezi jednu z nejznámějších izraelských archeologických osobností a má na svém kontě mnoho významných objevů, mezi jeden z posledních patří např. sbírka zlatých předmětů z Ofelu, nalezená pouhých několik desítek metrů od zdi Chrámové hory.^{14,15}

2.8 Izraelský památkový úřad

Izraelský památkový úřad je vedoucí a zároveň největší archeologickou organizací v zemi. Kořeny této organizace sahají až do doby války za nezávislost v roce 1948, tehdy byli jeruzalémským velitelstvím jmenováni doktor Emanuel Ben Dor a Benjamin Mazar archeologickými úředníky, později je doplnil ještě doktor Šmuel Jeivin. Koncem července 1948 vzniklo oddělení pro památky, které konalo činnost založenou na původních památkových nařízeních britského mandátu. V roce 1978 byla britská vyhláška nahrazena zákonem o památkách vydaným Knesetem. Nový zákon o památkovém úřadu vyšel v platnost v roce 1989 a formuloval povinnosti a zodpovědnost nového úřadu, který vznikl v dubnu 1990. Jeho prvním ředitelem se stal Amir Drori. Původní oddělení pro památky se skládalo z šesti větví (inspekce, konzervace, výkopy a průzkumy, muzea, archivy a knihovny, výzkum a publikace), kde pracovalo jedenáct osob. Postupně se personální obsazení rozšiřovalo, po šestidenní válce byly založeny další kanceláře pro Judeu, Samaří, Gazu, Sinaj

¹⁴ The Trumpet Daily. *Archaeology Exclusive: Ancient Gold Treasure Discovered in Jerusalem* – YouTube. Dostupný online.

¹⁵ MAZAR, E. *The Complete Guide to the Temple Mount Excavations*.

a Golanské výšiny. V roce 1985 ještě přibyl útvar pro prevenci rabování památek a námořní jednotka. V souladu s izraelským zákonem o památkovém úřadu je Izraelský památkový úřad zodpovědný za všechny památky v zemi, včetně podvodních objevů. Je také zplnomocněn pro veškeré potřebné provádění výkopů, pro uchovávání, konzervování a zajišťování památek.¹⁶

¹⁶ Israel Antiquities Authority. *About Us*. Dostupný online.

3 JERUZALÉMSKÝ CHRÁM A CHRÁMOVÁ HORA DNES

Výjimečný Chrám, který byl v židovství hlavním centrem uctívání boha Hospodina, stával v Jeruzalémě v místech, která dnes zakrývá plošina Židy zvaná Chrámová hora, muslimové o ní mluví jako o Haram al-Šaríf. První stavba zde vznikla zásluhou krále Šalomouna kolem roku 960 př. n. l., byla však v roce 586 př. n. l. zničena Babyloňany při dobývání Jeruzaléma. Po pádu Babylonie roku 538 př. n. l. se Izraelci navrátili se z babylonského zajetí pokusili Chrám obnovit. V době vlády Heroda Velikého (37 př. n. l. – 4 n. l.) je provedena velká přestavba Chrámu, jednalo se o jeden z Herodových mnoha stavebních projektů. Zrekonstruovaný Chrám byl však několik let po svém dokončení zničen, když roku 70 n.l. Římané vedeni Titem dobyli Jeruzalém.¹⁷ Samotný judaismus od té doby prošel významnou transformací, obětní praxe skočila a nastává nové vývojové stádium judaismu, který se učí žít bez svatyně v Jeruzalémě a bez chrámových obětí, bez kněží a v diaspoře. Jeruzalémské Staré město dodnes skrývá zbytky židovské svatyně, jež od roku 70 n. l. nebyla ve svém významu či slávě obnovena ani na Chrámové hoře ani nikde jinde ve světě. Od přelomu 7. a 8. století stojí na chrámové plošině stavby muslimské - Skalní dóm (postaven mezi lety 687-691 chalífou Abdal Málíkem ibn Marvánem) a mešita Al-Aksa (postavená mezi lety 709-715 Marvánovým synem chalífou al-Walídem), dvě výrazné dominanty Jeruzaléma.¹⁸ Chalífa Marván sídlící v Damašku se rozhodl postavit na tomto místě svatyně, jejichž význam byl tehdy spíše politické povahy. Po roce 1187, když byli Křižáci vytlačeni ze Svaté země Saladinem, byl Jeruzalém v islámu potvrzen jako třetí nejsvětější místo hned po Mekce a Medíně.¹⁹ Chrámová hora se tím pádem stala svatým místem nejen pro Židy, ale také pro muslimy,

¹⁷ MAZAR, E. *The Complete Guide to the Temple Mount Excavations*. s. 118.

Bližší informace týkající se stavby a vývoje chrámových staveb a jejich chápání v rámci judaismu jsou dostupné např. v bakalářské práci autorky z roku 2012.

(ZAJÍCOVÁ, M. *Jeruzalémský Chrám a jeho současná interpretace*. Západočeská univerzita v Plzni, 2012.

Bakalářská práce, Blízkovýchodní studia.)

¹⁸ CORNFELD, G. *The Mystery of the Temple Mount*, s.14 a 25.

¹⁹ Tamtéž. s.28-29.

což s sebou dodnes nese pro obě strany mnoho komplikací jak na poli politickém, tak náboženském či archeologickém.

V roce 1948 byl 14. května vyhlášen vznik Státu Izrael. Hned následující den vypukla válka o nezávislost, na jejímž konci Jeruzalém zůstal rozdělen, přičemž Staré město s Chrámovou horou a přilehlým okolím byly drženy Jordánskem. Židům byl tímto zamezen přístup na Chrámovou horu a ke Zdi nářků.²⁰

Dne 5. června roku 1967 ráno začala těžkým bojem mezi Izraelem a egyptskými silami na Sinajské poušti válka, které se podle její délky trvání říká šestidenní válka. Průběh ani okolnosti boje nejsou předmětem této práce. Je však nutné tento konflikt zmínit v souvislosti s Chrámovou horou, jelikož byl zároveň zápasem o Jeruzalém. Izrael šestidenní válku vyhrál a v rámci ovládnutí Starého města obsadil také tento chrámový pahorek. Dne 7. června 1967 izraelské jednotky dobyly Staré město a dostaly se ke Zdi nářků a na Chrámovou horu. Najednou se tak Zeď nářků a místo zničeného židovského Chrámu dostalo do rukou Státu Izrael. Tehdejší vrchní duchovní izraelské armády dorazil na místo chvíli po jeho zabrání vojáky. Pronesl zde hebrejskou modlitbu vděčnosti a dlouze zatroubil na šofar.²¹ Téhož dne ministr obrany Moše Dajan učinil prohlášení: „Dnes ráno izraelská armáda osvobodila Jeruzalém. Sjednotili jsme Jeruzalém, rozdělené hlavní město Izraele. Navrátili jsme se k nejsvětějšímu z našich svatých míst a již jej nikdy neopustíme. Našim arabským sousedům, s důrazem kladeným na tuto hodinu, podáváme ruku v míru. A našim křesťanským a muslimským spoluobčanům slavnostně slibujeme plnou náboženskou svobodu a náboženská práva. Nepřišli jsme do Jeruzaléma kvůli svatým místům ostatních lidí, ani abychom se přeli se stoupenci jiných vyznání, ale abychom zajistili jeho celistvost a žili zde pospolu s ostatními v jednotě.“²² Dajan tehdy předal klíče od Chrámové hory

²⁰ KLEIN, A. H., KLEIN, M. C. *Temple Beyond Time – The Story of the Site of Solomon's Temple in Jerusalem*. s.181-182.

²¹ COMAY, J. *The Temple of Jerusalem*. s. 256-59.

²² MFA. *11 Statement at the Western Wall by Defence Minister Dayan*. Dostupný online.

muslimskému sdružení waqf jako vstřícné gesto uznání muslimských vazeb na toto místo.²³

Izrael se v roce 1967 ocitl tváří v tvář nové realitě. V souvislosti s obsazením Chrámové hory museli židovští náboženští představitelé mj. hledat odpovědi na otázky jakým způsobem je možno po tolika staletích opět zahrnout toto místo do aktuální podoby judaismu. Bude se znovu stavět Chrám a nově zavádět obětní praxe? Je dovoleno Židům na Chrámovou horu vstoupit a modlit se zde? Vrchní rabinát, jakožto duchovní hlava ortodoxního židovství uznaná vládou, hledal řešení, jak zaujmout halachicky přijatelné postoje, které by nebyly v rozporu s oficiálním názorem ani s širokou neortodoxní většinou v izraelské společnosti. Pro judaismus představoval zisk Chrámové hory dva možné budoucí scénáře: buďto by byla opět zavedena chrámová forma uctívání (což by nastolilo zásadní revoluci v životě judaismu od doby zničení Chrámu v roce 70 n.l.), nebo by musel být nalezen způsob, jak zahrnout Horu do již dlouho existujících rysů „moderního“ náboženského chování.²⁴ Hned druhý den po dobytí Hory vrchní rabinát varoval před vstupem do prostoru objektu Chrámové hory, jelikož Židé jsou v této době rituálně nečistí. Zároveň se ministr pro náboženské záležitosti doktor Zerah obával, že dovolit Židům modlit se na Chrámové hoře by v arabském světě vyvolalo velké projevy odporu, proto mluvil s rabíny o možných politických nebezpečích. V posledním dni války, 10. června 1967, se sešla rada vrchního rabinátu, aby projednali otázku přístupu Židů na horu a případné limitování jejich vstupu.²⁵

Dne 27. června 1967 premiér Lévy Eškol vydal prohlášení duchovním představitelům všech náboženských komunit s ujištěním, že svatá místa v Jeruzalémě jsou nyní otevřená všem věřícím všech vyznání bez rozdílů. „Vláda si vzala za základní princip své politiky chránit svatá místa, zajistit jejich

²³ ICEJ. *Památky v Izraeli a konflikt*. Dostupný online.

²⁴ COHEN, Y. *The Political Role of the Israeli Chief Rabbinate in the Temple Mount Question*. Atiqot. s.101-126.

náboženský a všeobecný charakter a také zaručit volný přístup na tato místa.²⁶

Stejného dne vydal Kneset zákon o ochraně svatých míst:

1. Svatá místa musí být chráněna před znesvěcením a jakýmkoliv jiným porušením a před vším, co by porušovalo svobodný přístup příslušníků různých náboženství na jejich svatá místa a co by útočilo na jejich city na ta místa vázané.
2. Kdokoliv znesvěť a jakkoliv poškodí svaté místo je povinen podstoupit trest odnětí svobody na dobu sedm let.
3. Kdokoliv jedná způsobem, který by mohl narušit svobodný přístup příslušníků různých náboženství na jejich svatá místa, a kdo by útočil na jejich city na ta místa vázané, je povinen podstoupit trest odnětí svobody na dobu sedm let.²⁷

V 70. letech byla u Maghrebské brány umístěna tabule s nápisem podepsaným izraelským vrchním rabinátem:

„Oznámení a varování – Vstup do prostoru Chrámové hory je zakázán všem podle židovského zákona vzhledem k posvátnosti tohoto místa.“²⁸

3.1 Postavení Jordánska

Následkem dohod z Oslo v roce 1993 vznikl mezi jordánským muftím a palestinským muftím pro kontrolu Haram al-Šaríf boj o moc, ve kterém vyhrál muftí Palestiny. Díky tomu vzrostl zájem ze strany Palestinců o tuto památku a také množství návštěv muslimských svatých míst. V roce 1994 při mírových jednáních mezi Jordánskem a Palestinou Jordánsko podmínilo svůj podpis začleněním dodatku, ve kterém je uvedeno, že Ammánu je dáno přednostní

²⁶ MFA. *14 Protection of Holy Places Law*. Dostupný online.

²⁷ Tamtéž - Výňatek ze Zákona o ochraně svatých míst.

²⁸ Viz Příloha 8.1

ČEJKA, M. *Judaismus a politika v Izraeli*. s.235-242.

postavení v budoucích rozhovorech o Chrámové hoře. Vrchní rabinát v Izraeli s takovou podmínkou nesouhlasil a ve vyjednáváních vedoucích k uzavření míru s Jordánskem požadoval zatupovat alespoň formální roli. Byla mu však dána pouze nejasně definovaná poradní úloha.²⁹

3.2 Shrnutí kapitoly

Chrámová hora, Haram al-Šaríf, je dnes v povědomí spíše jako muslimské místo, velký podíl na tom má dohoda s Jordánskem podepsaná před deseti lety. Přesto toto místo Izrael chápe jako součást své půdy a zákon vydaný v roce 1967 je stále platný.

Na Chrámovou horu kromě skupin turistů a některých Židů v doprovodu policejní ochranky chodí muslimové, již se zde cítí být doma. Jak bude ještě v následujících kapitolách více ukázáno, muslimové židovské náboženské ani politické nároky na areál neuznávají.

²⁹ COHEN, Y. *The Political Role of the Israeli Chief Rabbinate in the Temple Mount Question*. Atiqot. s.101-126.

„Otázka Chrámové hory je pro izraelskou i palestinskou stranu extrémně důležitou a zároveň emotivní. Pokud jí při snahách o dosažení konečné izraelsko-palestinské mírové dohody nebude věnována enormní pozornost, při které nebude usilováno o dosažení co nejspravedlivějšího řešení, bude otázka Chrámové hory i nadále významným zdrojem napětí.“³⁰

Následující část práce je věnována vybraným významným událostem od roku 2000 do současnosti, které v politickém i archeologickém dění zanechaly výrazné stopy.

4 DRUHÁ INTIFÁDA

Zásadní událostí, a zároveň chronologicky uvedenou první v pořadí je tzv. druhá intifáda, také označovaná jako Intifáda Al-Aksa. Jak je z následujícího textu patrné, pohledy na intifádu a názory na způsob jejího vzniku se v jistých tvrzeních rozcházejí. Nepopiratelný však je fakt, že v centru dění se nachází archeologická lokalita Chrámová hora a že události intifády stály život mnoho lidí na izraelské i palestinské straně. Hraje v intifádě zásadní roli archeologická, náboženská či politická cena památek Chrámové hory? Především je otázkou, jestli jde vůbec úlohu těchto odlišných perspektiv objektivně popisovat a nezávisle hodnotit. K jednoznačné absolutně pravdivé odpovědi je těžké dojít, ale je možné se alespoň podívat na některé z pohledů, poslechnout si určité názory a pokusit se najít v nich to, co pomáhá utvářet perspektivu schopnou přibližovat se objektivnímu kritickému hodnocení.

Od roku 1967, kdy izraelská armáda během šestidenní války obsadila Jeruzalém, Západní břeh a pásmo Gazy, čelil Stát Izrael potížím spojeným s novou situací „okupujícího“ státu a požadavkům palestinských arabských nacionalistů na suverenitu. Na základě prozatímní dohody z 28. září 1995 mezi Izraelem a Palestinskou samosprávou byly části Západního břehu a Gazy převedeny pod Palestinskou samosprávu. Dále byl ustanoven termín pro uzavření dohody o konečném stavu věci na 4. května 1999. Navzdory

³⁰ ČEJKA, M. *Judaismus a politika v Izraeli*. s.242.

provedeným vyjednáváním nedošlo k uzavření dohody. Vedení palestinské strany odmítlo zamezit pokračující ozbrojený odpor proti okupaci a Izraelci se zas odmítli vzdát dvou stovek osad stavěných od doby ukončení šestidenní války na Západním břehu a v pásnu Gazy. Na ochranu přibližně čtvrt milionu osadníků žijících v malých enklávách na území s desetinásobnou početní převahou Palestinců byla zřízena rozsáhlá vojenská opatření. A tak nadále pokračovala jak palestinská ozbrojená aktivita, tak izraelská výstavba. Ve snaze o dosažení dohody a uznání Izraele vedle nezávislého palestinského státu bylo uspořádáno setkání v Camp David v červenci 2000. Americký prezident Bill Clinton tam pozval čelní představitele Izraele a Palestiny, a to Ehuda Baraka a Jásira Arafata. Dosažené výsledky jednotlivých vyjednávání zastínila událost z 28. září 2000. Toho dne Ariel Šaron, Netanjahuův nástupce v čele opoziční strany Likud, navštívil Chrámovou horu, doprovázela jej eskorta několika stovek izraelských policistů. Důležitým podnětem pro tuto návštěvu, jak píše historik Martin Gilbert³¹, byla mj. opodstatněná tvrzení ze strany izraelských archeologů, že palestinské stavební práce prováděné na Chrámové hoře mají ničivý dopad na tamní vzácné starobylé židovské památky. Ariel Šaron během své 45 minutové návštěvy kromě dalšího prohlásil, že komplex nadále zůstane pod izraelskou kontrolou. V reakci na jeho návštěvu začaly okamžitě protesty ze strany Palestinců přímo na Chrámové hoře. Ještě téhož dne propukly nepokoje provázené četnými násilnými činy na území Západního břehu a v pásnu Gazy. Boje, ozbrojené útoky, četné ztráty na životech a celkově události odporu souhrnně nazývané druhá intifáda trvaly až do roku 2005.³²

4.1 Archeologický diskurs

Následující oddíl má za cíl představit izraelský archeologický pohled na lokalitu Chrámové hory zastoupený Izraelským památkovým úřadem, v souvislosti s druhou intifádou se zaměřuje především na část návrší

³¹ GILBERT, M. *Israel. A History*. s. 621.

³² Tamtéž.

nazývanou Šalomounovy stáje. Tato podkapitola vychází především z článku doktora Jona Seligmana³³, vedoucího oddělení pro výzkum v Jeruzalémě. Článek se nazývá *Šalomounovy stáje, Chrámová hora, Jeruzalém: Události týkající se zničení památek 1999-2001*³⁴ a vyšel v 56. čísle čtvrtletníku *Atiqot*, vydávaném Izraelským památkovým úřadem. V této studii doktor Jon Seligman představuje tzv. Šalomounovy stáje jakožto místo skrývající mnoho archeologických klenotů, které však utrpěly velké škody neodborným zacházením ze strany islámské nadace waqf, jejíž inženýři přinesli v červnu roku 1995 Izraelskému památkovému úřadu návrh na renovaci Šalomounových stájí.

Slavné Šalomounovy stáje jsou rozsáhlé klenuté prostory v jihovýchodním rohu pod plošinou Chrámové hory. Celková plocha objektu činí 3390 metrů čtverečních, prostor má nepravidelný půdorys, jeho východní stěna měří 62 metrů, západní stěna v nejužším místě měří 20 metrů, jižní stěna měří 83 metrů a severní strana v nejužším místě měří 46 metrů. Před úpravami, které začaly roku 1996, se podlaha stájí nacházela v úrovni 12,5 m pod plošinou Chrámové hory. Uvnitř samotného objektu se od severu k jihu sálem klene 12 oblouků dosahujících v současnosti do výšky devíti metrů, oblouky jsou podepřeny osmaosmdesáti dosud známými pilíři o průměru více než jeden metr. Nad těmito arkádami se rozkládá klenba o výšce 3,5-7,4 m, která podpírá jihovýchodní část platformy Chrámové hory. Některé části objektu stájí (vč. tzv. Ježíšovy kolébky, Masdžíd Mahd ^óÍsa - svatyně vyhloubené do kamenného bloku umístěného přímo v jihovýchodním rohu plošiny) jsou stářím řazeny do fáze Herodova chrámu. Jon Seligman ve svém článku zmiňuje domněnku o možnosti existence dalšího klenutého prostoru pod úrovní Šalomounových stájí, tato varianta však nikdy nebyla vědecky podložena. V těsné blízkosti stájí stojí brány označované jako Single Gate (přeloženo jak *Jednoblána*) a Triple Gate (přeloženo jako *Trojná brána*). Triple Gate, původně postavena jako součást Herodovy rozšiřující rekonstrukce

³³ Israel Antiquities Authority .*Articles*. Dostupný online.

³⁴ Israel Antiquities Authority. *Atiqot 56 Publications of the Israel Antiquities Authority*. Dostupný online.

chrámového komplexu, byla v roce 70 n.l. těžce poškozena, dochovaly se pouze malé části, které byly později rozšířeny za umajjovského působení, za doby Fátimovců pak byla brána zazděna v rámci opevňování města. Jednobrána je podstatně mladší, její vystavění je datováno do 11. století n.l. Pod branou prochází tunel, v křížáckém období používaný pravděpodobně jako postranní únikový východ, který vznikl dle předpokladů ve stejné době jako brána. Vnější zdi stájí představující jihovýchodní roh Chrámové hory jsou tvořeny zdivem postupně přidávaným napříč mnoha obdobími historie, od doby hasmoneovského panování přes období Heroda Velikého, Umajjovce, křížáky, období mamlúcké, stavební projekty Sulajmána Nádherného až po zdivo vytvořené rozličnými opravami drobnějšího charakteru z posledních let. Skutečné stáří Šalomounových stájí je stále předmětem diskuze, zatím nebyl proveden žádný systematický archeologický výzkum místa, datování je tudíž spíše založeno na architektonických analýzách a historických zdrojích než na skutečných archeologických důkazech. Název zařazující památku do původních zásluh krále Šalomouna předpokládá, že úplně původní stavba vznikla za jeho vlády, názory odborníků se však různí, někteří objekt zařazují až do období Druhého chrámu.³⁵

4.2 Proměna mezi lety 1999 až 2001

Návrhy s možnými využitími prostor Šalomounových stájí se objevily jak ze strany muslimské, tak i židovské. Z židovské strany jich však bylo pouze několik, což souvisí s již dříve zmíněným zákazem vstupu pro Židy na Chrámovou horu. V průběhu 90. let se stupňoval tlak požadavku na provozování židovských modliteb na tomto místě. Dokonce padl návrh, aby byla nad Šalomounovými stájemi postavena synagoga nebo alespoň bylo uvnitř prostoru dovoleno se modlit. Žádný z těchto návrhů izraelská vláda neschválila.

³⁵ Mnohem detailnější popis historického pozadí památky a souhrn pohledů na stáří památky nabízí Seligmanův článek na s. 38-40.

Israel Antiquities Authority. *Atiqot 56 Publications of the Israel Antiquities Authority*. Dostupný online.

Z muslimské strany přišel v červnu roku 1995 návrh na rekonstrukci stájí, nikde v návrhu nebylo zmíněno, že by měl prostor sloužit jako mešita. Renovační práce byly zahájeny 24. září 1996 a poměrně rychle bylo zřejmé, že prostory jsou proměňovány tak, aby mohly sloužit jako veliká podzemní mešita.

Během úprav byl srovnán povrch, stovky dobrovolníků Islámského hnutí pracovaly na položení kamenné podlahy, na sloupy byly nataženy dráty pro zajištění dostatečného osvětlení atd. Potíž nastala ve věci přístupu do podzemního prostoru – původně se vcházelo v jihovýchodním rohu úzkým vstupem skrze tzv. Ježíšovu kolébkou, ten byl však pro tisícové davy dosti nepraktický, proto waqf otevřel vstup na severním konci dvou koridorů vedoucích od Trojné brány k mešitě Al-Aksa. Tato pasáž koridorů je považována za jeden z mála pozůstatků, jenž je možné identifikovat jako okraj původní Chrámové hory, byť je toto tvrzení neustále podrobováno zkoumání. Ani tento vstup nebyl však dostačující, následně tedy izraelská vláda z bezpečnostních důvodů povolila otevření dodatečného nouzového vstupu do Šalomounových stájí. Toto rozhodnutí se však Selimanovi zdá být vzhledem k následkům nedostatečně zvažované, zároveň vytýká, že inspektorům Izraelského památkového úřadu byla odňata možnost řádného přístupu do uzavřených oblastí Chrámové hory. Následující zásahy vedené nadací waqf a spolupracujícím Islámským hnutím těžce poškodily vrstvy starověkého materiálu chrámového pahorku. Na konci listopadu 1999 byly na Chrámovou horu přistavěny buldozery a v části plošiny severně od stájí vyhloubily díru svažující se k jihu, její hloubka činila 10-12 metrů. Záměr waqfu Seligman považuje za zřetelný – využít situace a nevybudovat pouze únikový východ, ale využít povolení a odkrýt oblouky severní zdi podzemního prostoru hned vedle východní zdi pahorku. Než se izraelská strana začala o rozsah a následky stavební činnosti více zajímat, byla mezitím vyhloubena průrva o rozměru 36x43 metrů. Během práce bylo odkryto šest oblouků, tři z nich se odkryly celé, přičemž dva jsou vcelku a jeden je částečně poškozen. Na východní straně jámy došlo k odhalení starobylé zdi, která je ale buldozery

z části zničena. V tento moment se izraelská vláda rozhodla zastavit práce, přičemž už velká část odkrytých pamětihodností byla značně poničena neodborným způsobem práce a vrstvy archeologického materiálu z rozkopaného areálu nákladní vozy průběžně odvážely na veřejnou skládku v Abú Dis. Po zásahu Izraelského památkového úřadu a izraelské policie byl „odpad“ vyvážen na různá místa mimo Chrámovou horu, kde mohly být sutiny archeologicky zkoumány a rozebrány.³⁶

4.3 Nálezy v sutinách

Ve stejném čísle čtvrtletníku *Atiqot* byl spolu s článkem Jona Seligmana zveřejněn příspěvek Yuvala Barucha³⁷ s názvem *Archeologické nálezy v sutinách vyvezených z Chrámové hory, Jeruzalém, 1999-2000*³⁸, průzkum sutin prováděl Yuval Baruch osobně za pomoci tří dalších pracovníků. Autor článku vyjmenovává několik skupin nálezů (např. úlomky keramiky – hliněné lampy a tabákové dýmky, glazované dlaždice, kamenné nádoby, kovové předměty, korálky a mince), přičemž nejstarší nalezené úlomky keramiky pocházejí z doby železné II, dále se našla keramika z období hasmoneovského, raně římského, z období Druhého chrámu, pozdně římského, byzantského, raně islámského, středověkého, z doby Mamlúků, Osmanů a také z 19. století.³⁹

4.4 „Bitva o vypouklinu“

V 55. čísle časopisu Amerického archeologického institutu vyšel příspěvek⁴⁰ věnovaný vyboulení na zadržující zdi Chrámové hory, které po prozkoumání Izraelský památkový úřad označil za „vypouklinu alarmující velikosti“. Opravy, které následovaly, měly za cíl zabránit zhroucení části zdi. Práce začaly v době probíhající Druhé intifády. Výbor pro prevenci ničení

³⁶ Israel Antiquities Authority. *Atiqot 56 Publications of the Israel Antiquities Authority*. Dostupný online. S.33-35.

³⁷ Člen archeologického týmu Izraelského památkového úřadu

³⁸ Israel Antiquities Authority. *Atiqot 56 Publications of the Israel Antiquities Authority*. Dostupný online. s. 55-64

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Archaeology. *Battle of the Bulge – Archaeology Magazine Archive*. Dostupný online.

památek na Chrámové hoře složená z izraelských archeologů a známých osobností obvinil waqf ze zapříčinění této vypoukliny stavebními změnami prováděnými v přilehlých Šalomounových stájích. Většina izraelských archeologů se kloní k názoru, že výduť zde byla ještě dřív než práce na mešitě, za příčinu považují celkové strukturální narušení zdi, jež byla v průběhu mnoha staletí vícekrát přestavována.

4.5 Mediální vhled

Mediální zprávy z Izraele, Palestiny, ale také z různých konců celého arabského i západního světa události intifády hojně monitorovaly jak v době jejího trvání, tak také kolem roku 2010, jakožto ohlednutí za povstáním po rozmanitých deseti letech od vypuknutí. V některých ohledech se zprávy shodují, v jiných se zásadně liší podle toho, jakou stranu reprezentují. Podívejme se, jak je ve zprávách prezentováno zapojení archeologické stránky do konfliktu, do jaké míry je či není archeologický diskurs součástí intifády. Následující mediální zmínky jsou pouze úzkým výběrem všech dostupných zpravodajských zmínek v anglickém jazyce. Bereme-li však v potaz, že jde převážně o světově známá a obecně uznávaná média, tak pokud nejde o objektivní zpravodajství (přičemž je pochopitelné, že pokud se jejich zpravodajství v některých ohledech neshoduje, tak je objektivita těžko předpokladatelná), pak jde přesto o zpravodajství s dosti podstatnou mírou vlivu na utváření veřejného mínění napříč celým světem.

Dne 3. prosince 1999 vyšel na webovém portálu BBC News článek hlásající, že *Starosta zastavil výkopové práce na Chrámové hoře*⁴¹. Důvodem pro zastavení prací, jak autor článku uvádí, je přesvědčení jeruzalémského starosty Ehuda Olmerta, že činnost způsobuje archeologické škody. Zároveň zmiňuje, že nově budovaný únikový východ není jen únikovým východem, ale ve skutečnosti jde o honosný vstupní prostor do Šalomounových stájí. Dále tvrdí, že schválením prací projevila izraelská vláda velkou míru

⁴¹ BBC NEWS., *South Asia, The Mayor halts Temple Mount dig*. Dostupný online.

nezodpovědnosti ve věci „nejcitlivějších záležitostí“. Je zde také citován mluvčí Ministerstva pro veřejnou bezpečnost Moše Debi: „Abychom předešli potížím, souhlasili jsme v minulosti s pracemi, ale bylo jasné, že budou prováděny v koordinaci s oddělením pro památky, což se nestalo.“ Autor článku následně uvádí, že Olmert zastavil výkopy krátce před návštěvou americké státní tajemnice Madeline Albrightové, která má do Jeruzaléma přijet o čtyři dny později za účelem diskuze o vyjednávání mírové smlouvy mezi Izraelem a Palestinou. „Vláda se snaží držet stranou sporů ohledně současných prací na Chrámové hoře. Ale další izraelští zastánci tvrdé linie stále využívají tuto záležitost, aby podtrhli izraelskou svrchovanost, což by mohla potencionálně být výbušná taktika.“⁴²

K výbuchu opravdu došlo, a to formou intifády, což médiím zajistilo vděčné téma. Hned 29. září 2000 americká novinářka Suzanne Goldenberg pro britský deník The Guardian napsala článek s názvem *Vzpouřa během Šaronovy návštěvy svatého místa islámu*.⁴³ Suzanne Goldenbergová píše o Šaronovi, že „zinscenoval provokativní návštěvu k muslimské svatyni, srdci izraelsko-palestinského konfliktu“. Účely politikovy návštěvy zmiňuje dva, jako první účel cituje slova Jásira Arafata, že jde o nebezpečný postup Ariela Šarona proti islámským svatým místům, jako druhý uvádí jeho motiv zastínit bývalého premiéra Benjamina Netanjahua. O plošině Chrámové hory tvrdí, že je „samotnou největší překážkou míru“. V článku se nevyskytuje jediná zmínka naznačující souvislost intifády s archeologickým výzkumem lokality, nepokoje nijak nejsou spojovány s ochranou starobylých památek, mezi Šaronovými motivy pro návštěvu není zmíněna žádná informace spojující jeho návštěvu s předchozími stavebními úpravy Chrámové hory ze strany nadace waqf. Pro zajímavost - na českém portálu iDNES.cz se stejného dne objevil článek *Mírová smlouva mezi Izraelem a Palestinou se opět vzdaluje*, který velmi stručně mluví o násilí na Chrámové hoře a počátek intifády popisuje slovy: „Ve čtvrtek několik set Palestinců napadlo izraelské policisty krátce poté, co

⁴² BBC NEWS, *South Asia, The Mayor halts Temple Mount dig*. Dostupný online.

⁴³ The Guardian. *Rioting as Sharon visits Islam holy site*. Dostupný online.

Chrámovou horu navštívil šéf izraelské opozice Ariel Šaron. Ačkoli tvrdil, že tak chce podpořit mír, Palestinci to označili za provokaci.“⁴⁴

V prosinci roku 2000 vydal newyorský židovský týdeník *The Jewish Week* článek s titulem *Palestinská samospráva: Intifáda byla plánovaná*⁴⁵ a již první věta mluví o přiznání Palestiny, že obnovené násilí bylo zorganizováno z politických důvodů za účelem opětovného získání mezinárodní podpory poté, co premiér Ehud Barak učinil v Camp David velkorysé ústupky. Následně jsou zde zmiňována slova Imada al-Faludži, palestinského ministra komunikace, že protesty a násilné akce začaly být připravovány od chvíle Arafatova návratu z Camp David a měly upevnit postavení Palestiny při vyjednávání s Izraelem, nikoli být protestem proti Šaronově návštěvě na Chrámové hoře.⁴⁶ V článku napsaném Jonem Elmerem pro *Al-Džazíru* na podzim roku 2010 nesoucí název *Vzpomínání na druhou intifádu*⁴⁷ je situace chápána odlišně. Šaronova slova „Chrámová hora je v našich rukou“ odkazující na stejná slova, vyřčená v roce 1967 při obsazení Jeruzaléma, vyvolala podle Elmera vztek v Palestincích, kteří byli již rozčilení kvůli neúspěchům mírového procesu v Oslu a vyjednávání o finální podobě v Camp Davidu. To, co začalo jako protest několika stovek protestujících, již začali házet boty na Šaronův policejní doprovod, se po několika hodinách proměnilo v demonstrace napříč celou Palestinskou autonomií doprovázenou popěvkem „chceme intifádu“. Pod hlavičkou BBC News vyšel ve formě článku souhrn událostí povstání, tzv. *Časová osa intifády*⁴⁸ mapující události od 28. 9. 2000 do 10. 2. 2005. „Frustrace způsobená neúspěchem vyjednávání trvajících roky bez dosažení palestinského státu byly ještě posíleny kolapsem summitu

⁴⁴ iDNES.cz. *Mírová smlouva mezi Izraelem a Palestinou se opět vzdaluje*. Dostupný online.

⁴⁵ *The Jewish Week* – Archiv. *PA: Intifada Was Planned*. Dostupný online.

⁴⁶ Podobná je odpověď na otázku Co způsobilo vlnu terorismu, která začala v září 2000? na internetových stránkách izraelského Ministerstva zahraničních věcí, kde je uvedeno: „Je jasné, že vlna palestinského terorismu, která začala při procitnutí z neúspěchu summitu v Camp Davidu, nemá nic společného se spontánní akcí vzdoru proti okupaci. Palestinské vedení pojalo jako strategické rozhodnutí vzdát se cesty míru a použít násilí jako svou hlavní taktiku pro prosazování své agendy. Toto rozhodnutí podmiňovalo základ mírového procesu – pochopení, že řešení je možné dosáhnout spíše skrze kompromis, než nepružnost, a skrze vyjednávání, nikoli za použití násilí.“

MFA. *Israel, the Conflict and Peace: Answers to frequently asked questions*. Dostupný online.

⁴⁷ Al Jazeera. *Remembering the second intifada* – *Al Jazeera English*. Dostupný online.

⁴⁸ BBC NEWS. *BBC NEWS, Middle East/Al Aqsa Intifade Timeline*. Dostupný online.

v Camp Davidu v červnu roku 2000. Ariel Šaron, lídr izraelské opozice, zaplatil za návštěvu místa ve Východním Jeruzalémě, známého pro muslimy jako Haram al-Šaríf a pro Židy jako Chrámová hora, kde se nachází mešita Al-Aksa, a tak se frustrace proměnila v násilí.“

Přímo po vypuknutí povstání byl publikován na stránkách BBC příspěvek *2000: 'Provokativní' návštěva mešity jiskří nepokoji*⁴⁹ mluvící o Šaronově „nebezpečném kroku“, kdy podnikl „vysoce kontroverzní prohlídku okolí mešity“. Následně popřel, že by šlo o provokaci. Uvedl, že „přišel na nejsvětější místo židovského lidu, aby viděl, co se tam děje, a aby pomohl dojmu, že je připraven pokročit kupředu“. V tomto článku ani ve všech předchozích článcích není žádná zmínka o archeologických pracích či nálezech, o ničení hodnoty památky nebo o Izraelském památkovém úřadu.

Ra'anan Gissin, bývalý premiérský mluvčí, v rozhovoru pro izraelský deník The Jerusalem Post vydaném v září roku 2010 uvedl: „Šaron věděl, že Palestinci plánují násilnou akci, ale chtěl dát najevo, že ve věci Jeruzaléma nebude dělat kompromis.“⁵⁰ Politik šel na Horu na radu svého strategického poradce Davida Spectora, aby tak zvedl své úsilí zůstat v čele strany Likud před očekávanou výzvou od bývalého premiéra Netanjahua. Zdůraznění otázky Jeruzaléma pomohlo Šaronovi sjednotit pravici a potvrdit svou vedoucí pozici. Dále Gissin mluví o tom, že Šaron chtěl ukázat, že „máme právo zde být, protože Židé se báli na Horu jít a policie tvrdila, že to není bezpečné“. Svého kontroverzního činu nelitoval a domníval se, že je to ideální příležitost dát Palestincům jasně najevo, že Jeruzalém není na prodej.⁵¹

4.6 Shrnutí kapitoly

V Šaronově návštěvě plošiny Chrámové hory je možné spatřit několik významových rovin, především je patrné, že Šaron věděl, jak si zajistit své

⁴⁹ BBC ON THIS DAY, 28/2000: *'Provocative' mosque visit sparks riots*. Dostupný online.

⁵⁰ The Jerusalem Post. *Gissin talks Sharon's Temple Mount visit 10 years later*, JPost, Israel News. Dostupný online.

⁵¹ Tamtéž.

budoucí politické postavení - od jeho zvolení do funkce premiéra jej tehdy dělilo pouhých několik měsíců. Kromě toho se mu podařilo cíleně podnítit následující rozsáhlé nepokoje, přičemž uměl využít situaci pro svůj záměr, a to prolomit jakési tabu Chrámové hory a vstoupit tam, kam Židé téměř nechodili. Svým neskrývaným výstupem a odvážnými výroky rozvášnil již jiskřící palestinské řady a rozhodnými slovy zamířil na jasný cíl - národní i náboženskou identitu židovského lidu. Přesto, že tato část Starého města bylo původně místem uctívání, je zřejmé, že v intifádě stálo v roli politické. Archeologie v tomto případě šla stranou, stala se pouhou služebnicí podpírající své vlastní vědomí hodnoty tohoto místa obou proti sobě stojících stran. Je-li nějaká archeologická aktivita v prostoru památky spojována s intifádou, je to zastavení prací v roce 1999 starostou Jeruzaléma v kontextu mírových jednání a dále pak obnovení prací na Chrámové hoře po roce 2000.

5 ROK 2007

Stovky a tisíce let, četné úpravy, přestavby atd., to vše jsou faktory, které si velmi často vybírají svou daň a jednotlivé části vnějších zdí i vnitřních částí Chrámové hory vyžadují opravy. Nebyla by to jeruzalémská Chrámová hora, aby se téměř každá oprava a úprava neobešla bez zvýšené pozornosti médií, ale především židovských a muslimských zástupců. Od vypuknutí arabského povstání v roce 2000 proběhlo do roku 2007 několik oprav a s tím spojených mediálních kauz, věnujme však v následující kapitole pozornost roku 2007. V tomto roce je nutné vyzdvihnout především dvě „opravářské kauzy“ - únorovou záležitost výstavby nové vstupní rampy vedoucí k Maghrebské bráně a červencovou výměnu elektrických kabelů na Chrámové plošině.

5.1 Maghrebská brána (část 1)

Ve 20. letech minulého století nařídil jeruzalémský muftí otevřít Maghrebskou bránu na jižním modlitebním prostranství náhorní plošiny. Po šestidenní válce byl prostor u Západní zdi rozšířen jižním směrem, během

rozšiřování byl odhalen severní vstupní pilíř a velký kamenný překlad, jedna z nejstarších částí bran v tomto místě. Tato „brána“ dostala název Barclayho brána⁵² podle svého objevitele, misionáře Jamese Thomase Barclaye, který v polovině 19. století působil jako americký konzul v Jeruzalémě. Bránu je možno spatřit z ženské části náměstí u Zdi nářků. Někteří badatelé ji považují za jednu z bran Chrámové hory v dobách Druhého chrámu. V průběhu let byla její vnější fasáda zakryta, úroveň země kolem Chrámové hory se zvedla o mnoho metrů až nad horní překlad. Pravděpodobně ve 12. století byla nad původní Barclayho bránou vybudována Báb al-Magriba, Maghrebská brána, kterou pojmenovali podle obyvatel přilehlého okolí, většina z nich do Jeruzaléma přišla z Maroka za dob Saladina. Brána je dodnes průchozí a je jediným vstupem na Chrámovou horu pro nemuslimy.⁵³

V roce 2004 se vlivem prudkých dešťů zhroutila dosavadní přístupová maghrebská rampa vedoucí od Západní zdi.⁵⁴ S touto situací také vznikla otázka, jakým způsobem přístup na Chrámovou horu obnovit a jak by vlastně měl vypadat. Názory na zvolené postupy a práce se setkaly s velmi protichůdnými reakcemi.^{55,56}

5.1.1 Archeologický diskurz

V roce 2007, na samém počátku výzkumných prací spojených s budováním nového přístupu na chrámový okrsek, napsal archeolog Izraelského památkového úřadu Yuval Baruch zprávu⁵⁷ týkající se přístupu k Maghrebské bráně, v níž shrnuje její historii a historii archeologických prací v okolí Chrámové hory. Ve zprávě se zmiňuje o novém předmětu archeologického zkoumání odhaleném následkem zhroucení přístupové rampy. Uvádí, že byl objeven malý prostor s výklenkem zakrytým kopulí,

⁵² CORNFELD, G. *The Mystery of the Temple Mount – New Guidebook to Discovery* s. 81

⁵³ Israel Antiquities Authority. *The Mughrabi Gate Access – the Real Story*. Dostupný online.

⁵⁴ Viz Příloha 2 – 8.2

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Americans for Peace Now. *The Mughrabi Gate Crisis – Background and Analysis* by Danny Seidemann.

Dostupný online.

⁵⁷ Israel Antiquities Authority. *The Mughrabi Gate Access – the Real Story*. Dostupný online

zřejmě se jedná o malý kout určený k muslimské modlitbě. Někteří se domnívají, že jde o část madrasy, muslimské náboženské školy, která se nacházela v blízkosti Maghrebské brány.

Ve stejné době Baruchův kolega, vedoucí vykopávek a archeologických průzkumů, doktor Gideon Avni, publikoval vyjádření, v němž reaguje na vlnu nesouhlasu a nevole spojovanou s archeologickým průzkumem místa u Maghrebské brány a realizací budování nového přístupu. Jeho prohlášení nese název *Proč musí být vykopávky v blízkosti Chrámové hory provedeny právě teď?*⁵⁸. Zdá se mu, že média situaci zkreslují. Podle nich vypadají lidé z památkového úřadu, jakoby se jednoho dne rozhodli, že je potřeba za každou cenu prokopat citlivou lokalitu blízko Chrámové hory. Proti takovému pohledu se staví slovy, že výzkum na tomto místě není iniciován Izraelským památkovým úřadem a jeho cílem není uspokojit badatelskou zvědavost výzkumníků. Jedná se o výkopy, jejichž cílem je zdokumentovat památky před tím, než začne samotná rekonstrukce. Důvodem započetí archeologického zkoumání v danou chvíli vychází z plánu pro vybudování mostu, jenž nahradí zhroucenou rampu. Původní rampa byla po sesuvu shledána inženýry jeruzalémského městského úřadu za nebezpečnou. Následný archeologický průzkum místa se nijak neliší od všech ostatních záchranných archeologických průzkumů v celém Izraeli, které jsou většinou zakončeny dokumentací archeologických nálezů, publikováním nálezů v odborné literatuře a následně na daném místě mohou pokračovat konstrukční a rozvojové práce.

Izraelské ministerstvo zahraničních věcí na svých internetových stránkách 12. února 2007 zveřejnilo informace o *Projektu na obnovení přístupu k Maghrebské bráně* vypracovaném Izraelským památkovým úřadem.⁵⁹ Obsah projektu je rozdělen do několika částí, nejprve pojednává

⁵⁸ Israel Antiquities Authority. *Why must excavations be conducted next to the Temple Mount right now, all the times?*. Dostupný online.

⁵⁹ MFA. *The Mughrabi Gate Access Restoration Project*. Dostupný online.

Na stránkách Ministerstva zahraničních věcí je také dostupná k nahlédnutí oficiální verze projektu v podobě PowerPoint prezentace. Dostupná z WWW:

o historii Maghrebské brány, dále mluví o zničení původní rampy a vybudování dočasného mostu umožňujícího odstranit pozůstatky původní rampy, které je nutné nejprve archeologicky prozkoumat. V budoucnosti má být zkonstruována nová přístupová cesta k bráně. V projektu se dále mluví o způsobu postupu prací, během kterých musí být zajištěno, aby archeologický park přímo u chrámového okrsku nebyl nijak narušen a poškozen.

Další část textu tvoří oddíly věnující se hlavním zásadám, jež jsou pro úspěch klíčové:

Mezináboženská ohleduplnost: Veškerá konstrukční činnost bude prováděna vně Chrámové hory a bude brán ohled na zachování statutu quo. Sloupy nesoucí most budou od Chrámové hory vzdálené 80 metrů. Práce budou prováděny na místě podléhajícím izraelské svrchovanosti a spadají pod Městský úřad v Jeruzalémě a Izraelskou vládu. Strany zodpovědné za náboženské záležitosti Chrámové hory, včetně muslimského sdružení waqf, byly plně informovány o záměru Izraele obnovit přístup a dialog trvá i nadále. Je pečlivě dbáno, aby konstrukční práce na novém mostě nenarušily jak náboženskou citlivost, tak svatá místa či další náboženské zájmy.

Projektová rozhodnutí: Zřízení původního přístupu představuje nebezpečí pro turisty přicházející na Chrámovou horu a také pro věřící v ženské části prostoru u Zdi nářků. Podle zákona o památkách je Izraelský památkový úřad povinen prozkoumat každou zničenou archeologickou lokalitu, ať už ke škodě došlo úmyslným působením či přirozenou cestou. K vyšetření místa musí dojít dříve, než se začne uskutečňovat jakýkoliv další rekonstrukční či jiný plán. Zachování tváře prostoru Západní zdi jakožto svatého místa vyžaduje vhodnou rekonstrukci zničeného přístupu k bráně. Jeho nová podoba musí být

vyhovující a bezpečná pro návštěvníky Chrámové hory včetně invalidních osob.

Konstrukční práce: Bude zaručena profesionální práce nejvyššího standardu. Všechny vykopávky zde budou prováděny v naprosté transparentnosti a budou otevřeny odbornému posouzení. Po provedení archeologických výkopů bude rozhodnuto o zachování nebo odstranění jednotlivých pozůstatků.

V závěru projektu jsou pak postupně uváděny v časové posloupnosti jednotlivé události, setkání komisí a provedená rozhodnutí, ke kterým mezi lety 2007 až 2011 došlo.

5.1.2 Zpráva UNESCO

Dne 12. 3. 2007 vznikla zpráva technické komise UNESCO působící ve Starém městě od 27. února až 2. března 2007.⁶⁰ Komise byla vyslána na základě mezinárodních projevů znepokojení ve věci postupu izraelských úřadů při rekonstrukci a archeologických průzkumech lokality. V lednu 2007 izraelský premiér Ehud Olmert schválil započetí archeologických prací na prozkoumání místa, avšak UNESCO nebylo s plány prací obeznámeno.

Zpráva komise sestává z pěti oddílů. V II. oddíle zaměřeném na popis stavu prováděné práce v době návštěvy uvádí, že prováděné archeologické práce nijak nenarušují stabilitu Západní zdi ani mešity Al-Aksa. Práce je prováděna za pomoci lehké techniky, dohled a dokumentace probíhá dle profesionálních standardů. Činnost je označována jako „preventivní archeologie“ se záměrem popsat strukturální stav přístupové cesty dříve, než dojde k jejímu zpevnování. Průběh činnosti je možné na webových stránkách Izraelského památkového úřadu nepřetržitě sledovat online prostřednictvím tří webkamer umístěných nad cestou. Na její jižní straně také probíhají práce, a to uvnitř objektu archeologické zahrady. Celkově je archeologická

⁶⁰ UNESCO. *Microsoft Word – Jerusalem report.eng.doc – news-315-1.pdf*. Dostupný online.

průzkumná činnost plánována na šest měsíců a stále není stanoveno, zda ve finále bude přístup zpevněn a přebudován, nebo zde vznikne most. Veškeré těžké vybavení pro archeologickou činnost a odklizení materiálu je používáno vně zkoumaného prostoru.

Komise konzultovala stav věcí se všemi místními zainteresovanými stranami – mluvila se zástupci Městského úřadu v Jeruzalémě, Izraelského památkového úřadu, Izraelské národní komise pro UNSECO a islámského waqfu. Z rozhovoru s památkáři vyplynulo, že již od roku 2000 neproběhla mezi izraelskou stranou a sdružením waqf žádná diskuze, výměna informací, ani nebyla řeč o možné spolupráci. Památkový úřad opakovaně jasně zamítl existenci jakýchkoliv plánů na provádění výkopů pod Chrámovou horou. Zpráva Izraelské národní komise UNESCO ve své části zprávy mj. potvrzuje, že prováděné práce jsou charakteru „preventivní archeologie“.

Naopak waqf ve svém vyjádření zastává názor, že výkopy prováděné Izraelem jsou nelegální, protože dle mezinárodního práva se v okupovaném městě takové činnosti provádět nesmí. Také tvrdí, že prostor mughrabské čtvrti a vstupní cesty spadá do majetku islámského sdružení waqf, a přestože a od roku 2004 opakovaně Izrael informoval, že je ochotný opravu provést na své náklady, odpovědi se nedočkal. Zároveň se muslimská strana obává ničivého dopadu archeologických průzkumů na zbytky mughrabské čtvrti a islámské památky a odvolává na závazek izraelských úřadů v rámci mírových smluv mezi Izraelem a Jordánskem, že bez řádné předchozí konzultace nebudou žádné práce prováděny. Waqf v rámci šetření požádal UNSECO, aby zastavilo izraelské probíhající činnosti, a apeluje na všechny zapojené strany, aby plnily své povinnosti vyplývající z příslušných mezinárodních úmluv a dohod.

Závěrečná část zprávy je věnována celkovému zhodnocení a rozhodnutím plynoucím z provedeného šetření. Komise nemá pochybnosti ve věci profesionality prováděných archeologických prací, vyjádřila ale

nespokojenost nad nedostatečně zřetelným plánem stanovujícím jasné limity pro prováděnou výzkumnou činnost, čímž doposud zůstala otevřena možnost započítí rozšiřujících zbytečných výkopů. Dle posudku by se veškeré práce měly soustředit pouze na konzervování, konsolidaci a opravy existujících struktur. Je nutné je přísně omezit pouze na získání informací nutných pro další konsolidaci a zástupci UNESCO se domnívají, že doposud získané a dostupné informace jsou dostatečné, proto by výkopy měly být zastaveny. Jako obzvláště důležitý bod celkového hodnocení byla zdůrazněna nutnost diskuze a konzultace mezi všemi zainteresovanými stranami před jakýmkoliv rozhodováním. Je potřeba, aby jednotlivé strany přistoupily k jednání a přispěly k řešení způsobem ochotným ke spolupráci. Bylo by vhodné, aby se do věci zapojila vláda Jordánska, jakožto orgán s rolí dohledu na Haram aš-Šaríf uznaný Státem Izrael. Spolupráce s jordánskou vládou ve věci předchozích oprav jižní zdi Chrámové hory byla efektivní. Z těchto důvodů komise uvítá zapojení Jordánska a zároveň UNESCO nabízí technickou asistenci a podporu. Izraelská vláda by měla jasně definovat finální podobu budoucího řešení přístupu a předložit ji ke konzultaci Výboru pro světové dědictví. Od izraelské vlády by mělo být vyžadováno, aby okamžitě do konzultací zapojila všechny strany včetně waqfu a Jordánska, spolu by se před dalšími kroky měly shodnout ve věci budoucího plánu. Proces by měl probíhat pod dohledem mezinárodního týmu odborníků koordinovaného ze strany UNESCO, aby bylo zaručeno nejvhodnější řešení obnovy přístupu k Maghrebské bráně.

5.1.3 Mediální vhlad

Na rozdíl od intifády, která v médiích „obletěla svět“, problematika rekonstrukce vstupu na Chrámovou horu se objevila především v izraelských a amerických médiích.

1. února 2007 byl na zpravodajském serveru Israel News zveřejněn článek *Nebezpečí kolapsu u Západní zdi*⁶¹ oznamující, že během několika následujících dní začne demolice maghrebského náspu, protože hrozí jeho zřícení a pád mostu dočasně zajišťujícího přístup k bráně. Tato brána je jediným vstupem, kterým na Horu mohou vstoupit nemuslimové, je tím pádem jediným vstupem také pro Židy. Jakmile by nebylo možné touto branou vcházet, znamenalo by to, že se Židé na Horu nemají jak dostat. Přitom ale autor dále zmiňuje nařízení rabinátu, že je Židům z praktických náboženských důvodů vstup na chrámovou plošinu zakázán.

O týden později napsal Danny Seidemann, zakladatel levicové neziskové aktivistické organizace Ir Amim⁶², hodnotící pojednání *Krise Maghrebské brány – pozadí a analýza Dannyho Seidemanna*.⁶³ Ve svém pojednání např. zmiňuje podstatnou informaci, že Maghrebská brána je primárním přístupovým místem pro izraelské bezpečnostní složky na Chrámovou horu ve chvílích vzniku nepokojů. Uskutečnění izraelského stavebního plánu na postavení nového trvalého přístupu považuje kromě jiného za nelegální, plán je napadnutelný, politicky snadno vznětlivý a ideologicky motivovaný. Domnívá se, že izraelský postup by měl směřovat k vystavění skromné konstrukce pro umožnění vstupu na Horu a obnovení původního stavu, místo aby Izrael svým chováním „ohrožoval domácí, regionální a globální stabilitu“.

O nelegálnosti hovoří také článek z 13. února 2007 napsaný pro Haaretz.com *Majadele: Starosta věděl, že renovace jsou ilegální*⁶⁴, ve kterém ministr Majadele kritizuje jeruzalémského starostu Uriho Lupolianskiho za to, že povolil v blízkosti Chrámové hory kontroverzní renovaci, přestože věděl

⁶¹ Ynetnews. *Risk of collapse at Western Wall*. Dostupný online.

⁶² Internetové stránky Ir Amim: <<http://www.ir-amim.org.il/en>>. Toto hnutí usilující o „spravedlivý a stálý Jeruzalém s dohodnutou politickou budoucností“ vzniklo v roce 2004 a soustředí se především na otázku izraelsko-palestinského konfliktu v rámci Východního Jeruzaléma. Jako svůj cíl má usilovat o prospěch a důstojného postavení všech obyvatel této části a zajištění jejich svatých míst jako historického a kulturního dědictví.

⁶³ Americans for Peace Now. *The Mughrabi Gate Crisis – Background and Analysis by Danny Seidemann* – Americans for Peace Now. Dostupný online.

⁶⁴ HAARETZ. *Majadele: Mayor knew renovations were illegal* srael News, Haaretz. Dostupný online.

o ilegalitě obnovy a přestože tehdy neměl pro provedení prací všechna potřebná povolení. Ministr Ja'akov Edri však uvedl, že generální prokurátor Menachem Mazuz ho informoval o problému s autorizací stavby nového chodníku. Během několika dní mělo být stanoveno rozhodnutí a do té doby, podle slov prokurátora, můžou výkopy pokračovat. O dva dny později, tedy 15. února 2007, již BBC přináší zprávu o online přenosu jeruzalémských výkopů⁶⁵, a jedná se pochopitelně o výše zmiňované archeologické práce.

„Izraelské úřady nechaly nainstalovat kamery, aby snímaly výkopové práce prováděné v blízkosti Chrámové hory nebo také Haram Aš-Šaríf ve Východním Jeruzalémě. Záznam bude vysílán živě na internetu, je pokusem o zmírnění hněvu rozšířeného v muslimském světě.“ Zpráva informuje o odložení plánů na rekonstrukci vzhledem k palestinským protestům, které nedlouho předtím vypukly, přípravné výkopové práce ale pokračují a je možné je pozorovat v přímém přenosu od půl sedmé do půl třetí místního času. Památková správa tvrdí, že zpřístupnění průběhu prací na internetu je způsobem, jak ukázat, že se jedná opravdu o řádný archeologický výzkum.

Stejného dne, 15. února 2007, je do sekce denního zpravodajství na stránkách palestinského informačního centra zařazena zpráva *Muslimský svět je vyzván, aby povstal na ochranu Al-Aksa před sionistickou destukcí*.⁶⁶ „Pákistánská Džamáat-e-Islamí vyjádřila velké obavy ohledně sionistické konspirace zamýšlející zničit historickou mešitu Al-Aksa v Jeruzalémě a varuje, že pokud nebude Izraeli zabráněno v podkopávání první qibly islámu, pak se Blízký východ stane místem, kde vzplane globální destrukce“. Je zde dále uvedeno, že cílem Izraele je nejen Al-Aksa zničit, ale především postavit na jejím místě Chrám. V průběhu posledních let prý Izrael tajně postavil pod

⁶⁵ BBC NEWS, *Middle East, Webcast for Jerusalem Excavations*. Dostupný online.

⁶⁶The Palestine Information Center. *Muslim world asked to rise for saving Al Aqsa from Zionist destruction*. Dostupný online.

Al-Aksou sedm velkých staveb, přičemž rok 2007 je židovskými duchovními považován za ideální pro postavení Chrámu.⁶⁷

Dne 22. února 2007 je publikován článek na stránkách saudskoarabského zpravodajského serveru Arab News *Šéf Organizace islámské konference obviňuje Izrael z provádění výkopů v Al-Akse*⁶⁸. Dle slov generálního tajemníka Organizace islámské konference (OIC), profesora Ekmeleddina Ihsanogla, prožívá bolest způsobenou tím, jak svět mlčí v otázce izraelského jednání zaměřeného na judaizaci Jeruzaléma a změnu historického charakteru tohoto svatého města. „Izrael tvrdí, že výzkumy mají sloužit k odkrytí artefaktů před začátkem rekonstrukce přístupu k mešitě, ale muslimové po celém světě jsou přesvědčeni, že záměrem kopání je zničit základy čtrnáct set let staré mešity.“ Ihsanoglu pokládá průzkumné práce za obecně nejvážnější hrozbu pro jednu ze tří neposvátnějších mešit islámu. Na otázku, zda jsou ve věci Al-Aksy nějaké muslimské země v kontaktu s Izraelem se vyjádřil tak, že ví pouze o jediné iniciativě, a tou je iniciativa tureckého předsedy vlády Erdogana, který mluvil s izraelským premiérem o poslání technické průzkumné mise do Jeruzaléma zhlédnout prováděné práce.

Také zpravodajská agentura Reuters informovala o tom, že „Turecko pošle tým, aby zkontroloval výkopy v Jeruzalémě“⁶⁹. Turecký tým měl strávit v okolí Haram aš-Šaríf dva dny sledováním prací a později výsledky svého pozorování předat premiérovi Erdoganovi.

Turecká delegace historiků a archeologů do Jeruzaléma opravdu přijela v březnu 2007 a za doprovodu tureckého konzula v Jeruzalémě a členů Izraelského památkového úřadu místo prohlédla. Zprávu o inspekci podává

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ Arab News. *OIC Chief Raps Israel Over Al-Aksa Excavations*, Arab News – Saudi Arabia News, Middle East News, Opinion, Economy and more. Dostupný online.

⁶⁹ REUTERS. *Turkey sending team to check Jerusalem Excavations*. Dostupný online.

např. již zmíněný saudskoarabský server Arab News dne 22. března 2007⁷⁰. Delegáti údajně podnikli jednodenní oficiální pozorování probíhajících prací a o výsledcích pozorování mají delegáti podat zprávu přímo turecké vládě, která ji zveřejní, jakmile uzná za vhodné. Zpráva publikovaná na Al Džazíře v polovině října téhož roku uvádí, že turecká komise projekt schválila.⁷¹

Přesuneme-li se o několik let vpřed, zjistíme, že v roce 2011 stále ještě není situace související s budováním přístupu na Chrámovou horu pro nemuslimy dořešena, dokonce se může poměrně snadno zdát, že se během čtyř let vlastně skoro nic nezměnilo.

V březnu 2011 vychází článek *Obnova Maghrebského mostu je odsouhlasena magistrátem*⁷² s podtitulem *Levicové skupiny kritizují úřady, protože se jim nepovedla koordinace s Waqfem ve věci potencionálně výbušného projektu*. Článek z 8. března 2011 mluví o tom, že v předchozím týdnu byl jeruzalémským magistrátem finálně schválen plán renovace a nic nebrání tomu, aby začala realizace nové konstrukce, která má nahradit provizorní dřevěný most. Avšak rabín Šmuel Rabinovič zastupující nadaci spravující Západní zeď neočekává, že by se s prací začalo někdy v brzké budoucnosti. V roce 2007 práce spojené s rekonstrukcí vyvolaly protesty, a na některých místech dokonce násilí, dle slov Rabinovče nicméně není pro vznik dalšího konfliktu důvod. Z článku dále vyplývá, že levicové organizace mají však veliké výhrady vůči jednání nadace spravující Západní zeď, když se pustila spolu s památkáři do projektu bez toho, aby záležitost předem prodiskutovala s waqfem.

⁷⁰ Arab News. *Turkish Team Inspects Aqsa Site Excavation*, Arab News – Saudi Arabia News, Middle East News, Opinion, Economy and more. Dostupný online.

⁷¹ Al Jazeera. *Israel to resume al-Aqsa dig – AlJazeera English*. Dostupný online.

⁷² The Jerusalem Post. *Mughrabi Bridge renovation gets municipal nod*, JPost, Israel News. Dostupný online.

5.2 Oprava elektrické sítě na Chrámové hoře

Zatímco za zdmi areálu chrámové plošiny probíhají názorové výměny na téma mostu k Maghrebské bráně, který chtějí stavět Izraelci, na Chrámové hoře se muslimský waqf pustil do kopání.

Dne 8. července 2007 přestal fungovat značně zastaralý elektrický rozvod vedoucí pod povrchem prostranství Chrámové hory, okolní budovy tak zůstaly bez dodávky elektrického proudu. Za běžných okolností a na jiném místě by se o takové závadě příliš nehovořilo a o průběh oprav by se širší veřejnost ani zahraničí nijak nestaraly. V tomto případě šlo o závadu na místě, které je bedlivě sledováno z mnoha stran, bez elektřiny byl totiž tehdy také Skalní dóm. Izraelské úřady tak musely řešit komplikovanou a citlivou situaci, jaké zaujmout stanovisko, které vyvolá co nejmenší vlnu negativních reakcí.⁷³

5.2.1 Archeologický diskurs

Aby mohla proběhnout oprava a výměna elektrické kabeláže, bylo potřeba provést výkop o délce více než 60 m a průměrné hloubce kolem 60 cm. Stejně jako se izraelské archeologické výkopy u Maghrebské brány neobešly bez přísného pohledu muslimů, tak ani zásahy do náhorní plošiny nezůstaly bez povšimnutí židovské strany. Nelehká pozice izraelských úřadů vyžadovala diplomatické jednání, jelikož po nepokojích a protestech spojených s archeologickými průzkumnými výkopy kolem brány nebylo vyloučeno, že židovská strana také nevzplane hněvem na ochranu chrámové plošiny. Pokud by úřady nějak bránily v znovuzavedení funkční elektrické sítě do Skalního dómu a dóm by musel být uzavřen, je více než pravděpodobné, že by muslimské radikální skupiny začaly Izrael obviňovat z ohrožování muslimských památek. Izraelská policie proto dala sdružení waqf souhlas k provedení

⁷³ Ir Amim. *Digging on the Temple Mount/Haram al-Sharif*. Dostupný online.

nutných oprav a waqf tiše souhlasil s tím, že Izraelský památkový úřad bude konat značně limitovaný, ale zato pravidelný dohled nad jejich průběhem.⁷⁴

Na podzim 2007 byl během takové archeologické inspekce Izraelským památkovým úřadem v jihovýchodním rohu plošiny obklopující Skalní dóm potvrzen výskyt uzavřené archeologické vrstvy. Její stáří je odhadováno do doby Prvního chrámu. Yuval Baruch, archeolog jeruzalémského distriktu, zde identifikoval fragmenty keramického nádobí a zvířecí kosti datované do doby v rozmezí od 8. až do 6. století př. n. l. Poté, co Yuval Baruch spolu s čelními archeology izraelských univerzit prozkoumali nalezené předměty, došli k závěru, že povaha a umístění těchto nálezů svědčí o možnosti, že s jejich přispěním budou badatelé schopni zpětně rekonstruovat rozměry a hranice Chrámové hory v dobách Prvního chrámu. Na stejném místě byly dále také objeveny např. střepy misek a úlomek těla džbánu na nalévání oleje. Střepy misek jsou zdobené leštěným dekorem typickým pro období Prvního chrámu.⁷⁵ Na vrstvu s vzácnými nálezy narazili zaměstnanci waqfu při servisních pracích během prováděných oprav. Přímou na horní plošině Chrámové hory ještě žádné oficiální odborné izraelské archeologické výkopy nebyly vykonávány, tyto nálezy jsou tedy vůbec prvními hmotnými důkazy lidské činnosti na Chrámové hoře z období Šalomounova chrámu.⁷⁶

Z úhlu pohledu izraelských památkářů se zdá být odkrytí vrstvy poměrně malého měřítká významnou událostí a alespoň drobným krůčkem na cestě poznávání historie skryté pod povrchem, který není za běžných okolností dovoleno nijak zkoumat.

Jakékoliv zmínky o tom, že by muslimská strana reprezentovaná nadací waqf během oprav plánovala spolupráci či jakkoliv spolupracovala s archeology zastupujícími Palestinu či Jordánsko nejsou autorce známy.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ MFA. *Archaeological remains dated to the First Temple Period Discovered on the Temple Mount*. Dostupný online.

⁷⁶ National Geographic. *Salomon's Temple Mount Artifacts found by Muslim workers*. Dostupný online.

5.2.2 Mediální náhled

Jak by mohlo být lehce odvozeno z předchozího oddílu, mediální zájem o téma renovace elektrické sítě na prostranství kolem Skalního domu se převážně točil kolem dvou hlavních témat - archeologických nálezů a sporů zda, jak a proč práce ničí nebo neničí historicky i nábožensky výjimečné místo.

*Výkopy prováděné Waqfem na Chrámové hoře vyvolávají protesty archeologů*⁷⁷ – tak zní název článku publikovaného tři dny po kolapsu elektrické sítě. Předmětem protestů, jak je možné se dočíst, je především nepřítomnost archeologického dozoru a absence doprovodné odborné dokumentace během výkopů. Námitky a kritika přicházejí především ze strany členů Výboru pro prevenci ničení památek na Chrámové hoře, kterému se obzvláště nelíbí, že je pro výkopové práce používán traktor, aniž by přitom byl zajištěn profesionální archeologický dohled a byla sepsována pečlivá dokumentace. Členka výboru a známá archeoložka Eilat Mazar v článku mluví o zklamání z toho, jak se „zavírají oči a pohrdá se obrovským archeologickým významem Chrámové hory“⁷⁸.

Za zmínku dále stojí zajímavý obsah článku uveřejněného na stránkách zpravodajského serveru WorldNetDaily, amerického pravicově zaměřeného deníku, z 11. července 2007 s titulem *Olmert dovolil muslimům kopat na Chrámové hoře*⁷⁹. První část článku je věnována kritice premiéra Olmerta za udělení svolení, aby waqf začal s výkopy. Je zde opět připomínáno, že při předchozích výkopech prováděných muslimy v Šalomounových stájích koncem 90. let byl vzácný archeologický materiál vyvážen nákladními auty na smetiště. Nyní muslimové znovu kopou bez odborného dohledu archeologů. Jak autor článku píše, Olmert nejprve požadavek waqfu odmítl, ale na základě jordánské žádosti nakonec věc schválil. Druhá část článku se svým způsobem

⁷⁷ HAARETZ. *Waqf Temple Mount Excavation raises archaeologists' protests Israel News, Haaretz*. Dostupný online.

⁷⁸ HAARETZ. *Waqf Temple Mount Excavation raises archaeologists' protests Israel News, Haaretz*. Dostupný online.

⁷⁹ WorldNewsDaily *Olmert allows Muslims to dig on Temple Mount*. Dostupný online.

odklání od tématu, ale přináší zajímavé informace o názorech na historii, ke které se Židé v souvislosti s Chrámovou horou hlásí. Autor cituje některé výroky na adresu židovských chrámových staveb v Jeruzalémě vyřčených palestinskými osobnostmi z oblasti náboženství i politiky v rozhovorech pro WorldNetDaily.

„Co se týče tzv. dvou chrámů, ty nikdy neexistovaly, rozhodně tedy ne na Haram al-Šaríf“, řekl Tajsir Tamimi, druhý nejdůležitější muž po jeruzalémském muftím Muhammadu Husajnovi, vrchní islámský soudce v Palestině. „Od roku 1967 Izrael provádí archeologické průzkumy, aby prokázal vztah mezi judaismem a městem, ale nic nalezeno nebylo. Neexistuje žádný židovský vztah k Izraeli předtím, než sem Židé po roce 1880 vtrhli.“⁸⁰ Na dotaz týkající se Západní zdi odpověděl v tom smyslu, že byla západní zdi mešity Al-Aksy a místem, kde si Muhammad uvázal své zvíře, které ho dovezlo z Mekky, aby zde přijal zjevení od Alláha. Násir Abú Azíz, šéf Brigády mučedníků od Al-Aksa, zase v rozhovoru prohlásil: „Nevíme, odkud tento příběh pochází. Nejsou žádné historické ani archeologické důkazy, že váš legendární Chrám existoval. Jsme z této povídky unavení.“ Abú Alláh, představitel ozbrojeného křídla Hamásu, zase prohlásil: „Přestaňte lhát a věřit svým vlastním lžím. I kdyby existovalo něco takového (jako židovský Chrám), opravdu věříte tomu, že Šalomoun, který byl prorokem, by postavil Chrám na místě, na kterém chtěl Alláh mít mešitu Al-Aksa?“⁸¹

Zpravodajský server The Jerusalem Post 14. července 2011 publikoval zprávu na téma *Parodie na Chrámové hoře*⁸², která, podobně jako předchozí články, kritizuje jednání dovolující, aby waqf konal výkopy bez profesionálního archeologického dohledu. Navíc informuje o tom, že na Chrámové hoře pracují dokonce buldozery odstraňující z plošiny kolem dómu vrstvy země. Na otázku Jak se na horu dostaly, aniž by to někdo věděl?, pisatel odpovídá slovy: „Ví se o nich, ale nemluví se o tom.“ Waqf nahoře údajně disponuje třemi traktory

⁸⁰ Jeho výroky na adresu Židů možno shlédnout např. na <<http://www.youtube.com/watch?v=4DnL-X8fCH4>>.

⁸¹ WorldNewsDaily. *Olmert allows Muslims to dig on Temple Mount*. Dostupný online.

⁸² The Jerusalem Post. *Jerusalem Mount Travesty*, *Jerusalem Post*. Dostupný online.

různé velikosti. Výbor pro prevenci ničení památek na Chrámové hoře již dlouho usiluje o jejich odstranění, ale bez úspěchu. Izraelský památkový úřad se k situaci příliš nevyjadřuje a je autorem článku nařčen, že dal z obav před muslimskou nevráživostí od záležitosti ruce pryč. Zástupci Izraelského památkového úřadu nechtějí provádět přímé kontroly činnosti waqfu a raději se schovávají za oficiální zprávy podávané policií.⁸³

Tématem se zabývá také BBC NEWS a píše o *Izraelském hněvu kvůli pracím na svatém místě*⁸⁴. Tentokrát je řeč o 150 m dlouhém a jeden metr hlubokém příkopu pro vodovodní potrubí a elektrické kabely. Práci provádí mechanický bagr, který vyrývá půdní podloží a hrne jej podél příkopu. Gabriel Barkai, rovněž člen Výboru pro prevenci ničení památek na Chrámové hoře považuje rozkopanou část plošiny za zásadní místo celé Chrámové hory, domnívá se, že pod povrchem v tomto místě jsou skrytá vnější nádvoří Druhého chrámu postaveného Herodem Velikým v 1. století n. l. Jusuf Natšeh, člen waqfu, s ním ale nesouhlasí, protože v těchto místech se kopalo již mnohokrát a památky v těchto místech pocházejí z 16. nebo 17. století, z doby nadvlády Osmanské říše. „Je nám líto, že se některé izraelské skupiny snaží využít archeologii k dosažení politických závěrů,“ prohlásil Natšeh pro BBC. Také vyjádřil názor, že izraelská vláda nemá žádnou autoritu v tomto dění, jelikož muslimská strana neuznala legitimitu Izraele v okupovaných místech. „Informujeme izraelskou policii o tom, co máme v úmyslu dělat, a pak pokračujeme v činnosti, takže nemají záminku, proč nám v tom zabránit.“⁸⁵

5.3 Shrnutí kapitoly

Během roku 2007 se v poměrně krátké době octly jak židovská, tak arabská strana v situacích, které jsou si částečně podobné. Izrael byl waqfem i muslimy ze zahraničí opakovaně obviňován, že úmyslně ničí a podkopává mešitu Al-Aksa, aby tak upevnil své politické i náboženské zájmy na

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ BBC NEWS, *Middle East, Israeli anger over holy site work*. Dostupný online.

⁸⁵ BBC NEWS, *Middle East, Israeli anger over holy site work*. Dostupný online.

Chrámové hoře a v Jeruzalémě vůbec. Nic na tom nezměnila ani kontrola UNESCO, ani turecká delegace či vypracovaný izraelský projekt. Na adresu waqfu zase z izraelské strany padala obvinění, že svým neodborným jednáním ničí výjimečně vzácné archeologické artefakty a židovské památky. Zároveň je možné najít jistou paralelu také ve vzájemném postoji vůči druhé straně. Muslimská strana se do značné míry shoduje na tom, že jednání Izraele je ilegální, stejně tak se izraelská strana nehodlá smířit s tím, že muslimové budou zasahovat do Chrámové hory, jak se jim zlíbí. Muslimové osočují Izrael ze zneužívání archeologické činnosti pro politické cíle, Izrael zase waqfu vytýká, že pod záminkami drobných oprav hrubým způsobem nenávratně ničí historickou památku a záměrně tak likviduje důkazy o existenci židovského Chrámu.

Rok 2007 mohl by se zdát zmenšenou kopií celého židovsko-muslimského a izraelsko-palestinského dlouholetého souboje. Leckdo by se mohl pozastavovat nad tím, jak se mohou oprava mostu nebo výměna starých kabelů stát tak ostře sledovanými událostmi. Toto je však indikátorem naznačujícím, že rozličné činnosti skrývající se za slůvkem „archeologie“ a „náboženství“ jsou ve Svaté zemi snadno zneužitelné pro účely politiky.

6 UDÁLOSTI POSLEDNÍCH LET

Poslední kapitola této práce se soustředí na významné archeologické události a nálezy v okolí Chrámové hory během několika posledních let a popisuje jejich vliv na okolní dění.

6.1 V podzemní chodbě u Západní zdi odkryta 2000 let stará mikve

Dne 23. září 2009 byla zveřejněna Izraelským památkovým úřadem zpráva⁸⁶, že byla v podzemních chodbách blízko Západní zdi objevena rozsáhlá rituální lázeň. Výkop prováděli pracovníci Izraelského památkového úřadu ve spolupráci s Nadací dědictví Západní zdi zajišťující její správu. Mikve byla nalezena uvnitř západní síně nacházející se zhruba 20 m od zdi, jež je součástí nádherné stavby z doby Druhého chrámu. Josefus Flavius v knize *Válka židovská* popisuje, že v těchto místech na úpatí chrámového okrsku se nacházelo vládní administrativní centrum s několika budovami, přičemž nalezený objekt by mohl být s některou z těchto budov shodný. Stavbu tvoří kvádrové kameny s velmi kvalitními architektonickými ozdobami. Z archeologického i uměleckého úhlu pohledu jsou nápadné jisté stejné rysy tohoto objektu s třemi dalšími velkými památkami postavenými králem Herodem na Chrámové hoře, v Hrobce patriarchů a Allonej Mamre. Na základě této podobnosti je usuzováno, že objekt u Západní zdi se v době Druhého chrámu řadil mezi obzvláště významné.

Vedoucí výzkumného projektu archeolog Alexander Onn, uvedl: „Je zajímavé pozorovat, jaké změny se začaly dít na tomto objektu v polovině prvního století. V té době se objekt již nepoužíval jako administrativní budova, ale byla zde vytvořena velká mikve. Vypadá to, že se Jeruzalém tehdy rozrostl, a proto bylo potřeba vybudovat dostačující rituální lázně pro velké množství poutníků, kteří v hojném počtu přicházeli do Chrámu během významných svátků. Očišťování se v lázni mikve a zachování rituální čistoty

⁸⁶ Israel Antiquities Authority. *Large 2,000 year old mikve exposed in Western Wall Tunnels*. Dostupný online.

patřily neoddělitelně k běžnému životu této doby. Zajistit jejich dostupnost v okolí Chrámu proto bylo naprosto nutné.⁸⁷

V případě tohoto objevu výkopové práce prováděné v těsné blízkosti svatého místa výjimečně nevyvolaly žádnou neobvyklou vlnu stížností, ani nová podezření, že práce narušují stabilitu objektů. Izraelská ani arabská média se o nálezech více nezmiňují. Přesto se ale v polovině října téhož roku objevil článek agentury Reuters o nepokojích v Jeruzalémě a na Chrámové hoře, které vypukly o několik týdnů dříve. Jak z článku vyplývá, důvody vzniku těchto nepokojů nejsou zcela jasné. Premiér Netanjahu však mluvil o „extremistických elementech“, které šíří lži o tom, že Izrael hodlá památky podkopat. Muslimští náboženští vůdci poukazovali na izraelské archeologické práce nedaleko místa jako na nebezpečí pro Al-Aksu. Taková tvrzení Izrael dlouhodobě odmítá.⁸⁸

6.2 Průzkum veřejného mínění o stavbě Chrámu

V červenci 2009 proběhla izraelskými i arabskými médii informace o průzkumu veřejného mínění, který pro izraelský zpravodajský portál Ynetnews provedl Panels Institute. Součástí průzkumu byla otázka, zda si dotázaní přejí, aby byl Chrám znovu postaven. Průzkumu se zúčastnilo 516 respondentů zastupujících dospělou židovskou populaci, a z nich téměř dvě třetiny (64 %) na otázku odpověděly kladně. Kladné odpovědi nepocházely pouze od ultraortodoxních Židů, ale kladně odpovědělo 91 % tradiční veřejnosti a také téměř polovina dotázaných sekulárních lidí (47 %). Průzkum také zjišťoval názor a znalosti týkající se události Tiša Be Av⁸⁹. Na otázku, zda se jim zdá oprávněné připomínat si událost starou dva tisíce let, odpovědělo 80 % osob kladně a dalších 13 % si přeje, aby se slavily pouze

⁸⁷ Israel Antiquities Authority. *Large 2,000 year odl mikve exposed in Western Wall Tunnels*. Dostupný online.

⁸⁸ REUTERS. *Israel not underminig al-Aqsa foundations: Netanyahu*. Dostupný online.

⁸⁹ Na den Tiša B'Av (tj. devátý den měsíce Avu) si každoročně Židé připomínají spolu s dalšími smutnými událostmi (jako jsou události holokaustu, apod.) zničení jeruzalémského Chrámu a následný exil. Na tento den se lidé postí, zdržují se příjemných činností, čte se kniha Pláč atd. Tiša B'Av je považován za nejsmutnější den v historii. (Např. Židovské listy. *Půst v židovství*. Dostupný online - <http://zidovskelisty.blog.cz/0903/pust-v-zidovstvi>)

události týkající se Státu Izrael. V arabském zpravodajství informujícím o izraelském průzkumu nechyběla poznámka ujišťující čtenáře, že Chrám nikdy postaven nebude.^{90,91}

6.3 Maghrebská brána (část 2)

Následující oddíl navazuje na téma budování přístupu k Maghrebské bráně a archeologického průzkumu místa, kde stávala původní rampa. Záměrem této části je zmapovat vývoj situace od roku 2010 do současnosti.

Kolem obyčejného přístupového mostu se postupně rozpoutala bouře, kterou je těžké krotit a ovládat. Jakmile do ní jednou některá se zapojených protistran vkročí, jen stěží se z ní vystoupí, a tak se záležitost vleče a nevraživost roste.

Jak již bylo rozebíráno v předcházející kapitole, v roce 2004 se následkem nepříznivého počasí sesunula část přístupové rampy vedoucí k Maghrebské bráně. V únoru 2010 jsou to již tři roky od započetí „slavných“ průzkumných prací, jejichž účelem, jak je uváděno, je archeologicky prošetřit místo, kde stávala rampa, a připravit tak místo na následnou výstavbu nového přístupového mostu na Chrámovou horu. Napříč (nejen) arabským světem již proběhla zvěst o záměru Židů podkopat základy mešity, a tím nachystat příhodné podmínky pro zbudování tzv. Třetího chrámu. V reakci na stížnosti a obavy muslimů přijela do Jeruzaléma inspekce UNESCO a také skupina tureckých odborníků, aby byl oficiálně zkontrolován průběh archeologických vykopávek.

Začátkem roku 2010 se objevily nové okolnosti, které opět trochu rozvířily vody vztahů s arabskými sousedy. Již v průběhu roku 2009 podal islámský historik doktor Mahúd Massalha protest proti rozhodnutí o nahrazení dřevěného mostu pevnou konstrukcí adresovaný Národní radě pro plánování.

⁹⁰ Ynetnews. *Survey: 64% want Temple rebuilt – Israel Jewish Scene*. Dostupný online.

⁹¹ Arab News. *Israelis want temple rebuilt at Al-Aqsa site, Arab New – Saudi Arabia News, Middle East News, Opinion, Economy and more*. Dostupný online.

Massalha tvrdí, že hlavním záměrem pro stavbu trvalého mostu a zároveň důvodem pro archeologický průzkum je rozšířit prostranství u Západní zdi, především ženskou sekci. Rabín Šmuel Rabinovitz nijak nezastírá, že rozšíření prostoru u Zdi je opravdu nutné vzhledem k rostoucímu množství návštěvníků v posledních letech. Kromě toho, že doktor Massalha se svým advokátem zpochybnili některá rozhodnutí komisí zapojených do plánování budoucího mostu, Massalhův advokát navíc Kais Násir přinesl předsedkyni jeruzalémského okresního soudu jistý fotografický materiál. Tyto fotografie z roku 2004 jsou podle Násira důkazem, že původní rampa byla poškozená jen mírně a navíc pouze v jižní části. Přiložil také odborný posudek, že toto poškození nemohlo nijak ovlivnit ostatní části přístupového náspu a opravy by stály zanedbatelnou částku. Nejvyšší soud proto nařídil, že státní orgán územního plánování musí přezkoumat plány na rozšíření ženské sekce prostranství u Západní zdi jakožto součást rekonstrukce Maghrebského mostu.^{92,93}

Dne 8. března 2011 informuje deník The Jerusalem Post o schválení plánu na nový most, poslední verze plánu je zmenšenou variantou původního plánu, který předpokládal, že by most o délce 95 metrů vedl z archeologické zahrady.⁹⁴ V průběhu roku 2011 několikrát zazněla výzva k stržení provizorního mostu kvůli nevyhovujícímu stavu a nebezpečí, že se zřítí.⁹⁵

V pátek 25. listopadu 2011 premiér Netanjahu na poslední chvíli odložil plán na přestavbu mostu, jak informuje např. zpráva z 27. listopadu 2011.⁹⁶ Stavební úpravy měly na základě březnového povolení začít v neděli ráno, ale Jordánsko Izrael varovalo, že jakmile by Izrael nechal strhnout provizorní

⁹² HAARETZ. *Netanyahu risks Muslim wrath over Jerusalem holy site* Israel News, Haaretz. Dostupný online.

⁹³ The Jerusalem Post. *Bridge plans must consider women's Kotel area*, JPost, Israel News. Dostupný online.

⁹⁴ The Jerusalem Post. *Mughrabi Bridge renovation get municipal nod*, JPost, Israel News. Dostupný online.

⁹⁵ The Jerusalem Post. *J'lem again vows to demolish temporary Mughrabi Gate Bridge*, JPost, Israel News. Dostupný online.

⁹⁶ The Jerusalem Post. *'PM delays demolition of Mughrabi Bridge'*, JPost, Israel News. Dostupný online.

dřevěný most, vypukly by v Jordánsku protesty a mohly by se rozšířit i na Západní břeh.^{97,98}

Na začátku následujícího měsíce, ve čtvrtek 8. prosince 2011, vydala izraelská vláda nařízení, aby byl do týdne most k Maghrebské bráně uzavřen. Ředitel kanceláře nadace waqf toto rozhodnutí považuje za nešťastné. Dle prohlášení městské radnice bylo nařízení vydáno v zájmu bezpečnosti stovek návštěvníků a členů bezpečnostních složek, kteří se na mostě denně vyskytují.⁹⁹ „Stav mostu je nestabilní a hrozí nebezpečí vzniku požáru, což by si mohlo vyžádat oběti na životech. Hrozí, že most spadne na prostranství Západní zdi, zraní modlící se ženy a zřejmě by navíc vážně poškodil jak Západní zeď, tak Chrámovou horu.“¹⁰⁰ Vývoj situace ale nijak nepotěšil muslimy, mezi prvními na ni reaguje jordánská opoziční strana Fronta islámské akce (AFP), ta rozhodnutí odsuzuje a vyzývá k odporu proti Izraeli. „Izrael pohrdá všemi Araby a mezinárodními varováními. Jediný způsob jak nakládat se sionistickou okupací, je opravdovým odporem opřeným o arabské a muslimské národy,“ řekl Hamza Mansúr, vůdce AFP.¹⁰¹

V pondělí 12. prosince 2011 již BBC podává zprávu o uzavření dřevěného mostu, přestože před tím jordánský král Abdulláh varoval izraelského prezidenta Šimona Perese před kroky, které by mohly poničit charakter Jeruzaléma a památek posvátných muslimům i křesťanům. Proti uzavření se dále postavili jeruzalémský muftí, Mahmúd Abbás a další. Mluvčí islamistického ozbrojeného křídla Hamásu tento akt považuje za prokázanou sionistickou agresi vůči mešitě Al-Aksa.¹⁰² V článku uveřejněném na stránkách The Jerusalem Post ze stejného dne je řečeno: „V pondělí Hamás varoval, že uzavření Mughrabského mostu Izraelem se rovná vyhlášení války muslimským

⁹⁸ Arab News. *Violence feared over repairs at Jerusalem shrine*, Arab News – Saudi Arabia News, Middle East News, Opinion, Economy and more. Dostupný online.

⁹⁹ Islam Online. *Islamic News, Islamic Finance and Business - Israel Orders Closure of Aqsa Gate*. Dostupný online.

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² BBC NEWS. *Israel closes walkway to Jerusalem holy site*. Dostupný online.

svatým místům.“¹⁰³ Také šejch Abdal Azim Salhab, předseda Islámského waqfu v Jeruzalémě takové jednání Izraele odsoudil a varoval, že jakmile k uzavření dojde, nastane „exploze“, protože odstranění mostu bude vnímáno jako útok na samotnou mešitu Al-Aksa. „Izrael již zaútočil na muslimská práva zabavením klíčů od Maghrebské brány, ta je jednou z hlavních bran k mešitě.“¹⁰⁴

Po uzavření mostu okamžitě začaly palestinské nepokoje, a tak dřevěný most nebyl uzavřen příliš dlouho.

O dva dny později, ve středu 14. prosince 2011 zpravodajský server BBC informuje o otevření nedávno uzavřeného mostu. Na téma znovuotevření veřejně promluvil mluvčí policie Micky Rosenfeld. Městská radnice totiž přišla v úterý s prohlášením, že vláda demolici mostu odvolala a namísto toho jej nechá podepřít.¹⁰⁵

6.4 Činnost UNESCO

UNESCO se angažuje v různých záležitostech týkajících se Starého města a hradeb Jeruzaléma od počátku 80. let. Počínaje rokem 1982 jsou Staré město a hradby Jeruzaléma zařazeny na Seznam památek světového dědictví v ohrožení, návrh na jejich včlenění na seznam přišel ze strany Jordánského království.¹⁰⁶

„Jordánsko, jakožto člen UNESCO a účastník Úmluvy na ochranu světového kulturního a přírodního dědictví, předložilo v srpnu minulého roku (tj. 1980, pozn. autorky) svou nominaci na zařazení ‘Starého města Jeruzaléma a jeho hradeb’ na Seznam památek světového dědictví v ohrožení. Hodnota, kterou Jeruzalém představuje pro tři náboženství judaismus, křesťanství a islám, byla jediným možným vysvětlením jednomyslného rozhodnutí vzít v potaz nominaci předloženou Jordánským

¹⁰³ The Jerusalem Post. ‘Mughrabi Bridge closure is religious war’, *JPost, Israel News*. Dostupný online.

¹⁰⁴ The Jerusalem Post. ‘Mughrabi Bridge closure is religious war’, *JPost, Israel News*. Dostupný online.

¹⁰⁵ BBC NEWS. *Israel re-opens walkway to Jerusalem holy site*. Dostupný online.

¹⁰⁶ UNESCO. *Old City of Jerusalem and its Walls*. Dostupný online.

královstvím týkající se Starého města Jeruzaléma a jeho hradeb ve všech jeho kulturních i lidských aspektech.“¹⁰⁷

Jak již bylo zmíněno, mezinárodní organizace UNESCO poslala začátkem roku 2007 své zástupce do Jeruzaléma, aby prošetřili stav izraelského archeologického zkoumání pod Maghrebskou bránou. Nejednalo se o jedinou aktivitu projevenou ze strany UNESCO. Podívejme se na úlohu této organizace v kontextu několika let a na závěry, ke kterým se dopracovala.

Do roku 2003 byl počet záležitostí řešených Výborem pro světové dědictví ve věci Jeruzaléma poměrně malý, poté ale jejich četnost prudce narostla.¹⁰⁸ Následující podkapitoly rozebírají zprávy o stavu památek z každoročních zasedání komise a rozhodnutí učiněná od roku 2010. Jejich součástí jsou pravidelná oficiální hlášení podávaná Izraelem a Jordánskem.

6.4.1 Zpráva UNESCO 2010

V roce 2010 se uskutečnilo každoroční setkání komise Centra světového dědictví UNESCO (dále uváděno jako WHC, tj. World Heritage Center) jednající o tématu Starého města v Jeruzalémě a jeho hradeb. Zápis tohoto jednání líčí diskutované oblasti a vývoj v dané problematice. Dne 28. ledna 2010 bylo Izraelskou národní komisí pro UNESCO předneseno hlášení adresované WHC, o dva měsíce později následovalo také hlášení ministerstva pro jordánský Awqaf prezentované stálou delegací Jordánska. Obě hlášení referovala o 'Aktuálních problémech památkové péče'¹⁰⁹. V dokumentu WHC o stavu památkové péče, kde byla hlášením z obou zemí věnována hlavní pozornost, je do úvodu komisí zahrnuta poznámka, že „od roku 1967 je Staré město Jeruzaléma de facto spravováno izraelskými orgány. Proto jsou veškeré nové výstavby a projekty památkové péče jsou v principu předmětem správní

¹⁰⁷ UNESCO. *WH Committee: 1st Extraordinary Session, Paris 1981*. Dostupný online.

¹⁰⁸ Viz Příloha 3 - 8.3

¹⁰⁹ UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online.

jurisdikce izraelských úřadů, obvykle pod dohledem Izraelského památkového úřadu.“¹¹⁰

Zpráva předložená izraelskou stranou informuje o široké škále činností, z nichž jsou především zdůrazněny např.: plánování, projekty památkové péče, archeologické práce, konstrukční práce a plány a aktivity vně hradeb Starého města. Tyto činnosti se týkají památek židovských, muslimských i křesťanských. Zmiňované archeologické práce se vztahují na lokalitu podzemních tunelů a otevřeného prostranství u Západní zdi. Podle hlášení činnosti pokračují a dokončuje se dvouletý projekt památkového ústavu. Mezi aktuálně prováděné archeologické práce jsou dále také řazeny tzv. záchranné výkopy související se stavebními projekty. Do této kategorie spadají prostranství Západní zdi, podzemní chodby u Západní zdi, hotel Gloria v křesťanské čtvrti, ulice al-Ward a další včetně ulice Misgav Ladak, kde má být postaven výtah mezi židovskou čtvrtí a Západní zdí. Plány na konstrukční činnost zahrnují dvě místa - Siónskou bránu (chystá se předložení projektu na vybudování podzemního parkoviště u Siónské brány a výstavbu nových obytných domů) a prostory u Zdi nářků. V prosinci 2009 byl schválen rozšiřující plán na výstavbu administrativních prostor, toalet a policejní stanice přímo u Zdi nářků, jedná se o prostory tzv. Straussova domu (Strauss House).¹¹¹ Odtud rovněž povede vstup do podzemních chodeb Západní zdi a přidruženého návštěvnického centra. Nadace Dědictví Západní zdi má v úmyslu otevřít na západní straně prostranství vzdělávací institut s kanceláři, informačním centrem, auditoriem a výstavou památek nalezených při vykopávkách. Plán je zatím odložen.

Jordánské hlášení poskytuje v první řadě informace o vykonaných činnostech na Haram al-Šaríf, mezi něž patří např. údržba a oprava štukatury a mozaik uvnitř Skalního dómu, údržba a opravy uvnitř mešity Al-Aksa, opravy východního vchodu a nádvoří u Al-Aksy, práce na střeše knihovny při Al-Akse

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Dne 6. září 2010 vyšel článek pojednávající o kontroverzním projektu, který je svými oponenty považován za ilegální. V té době byly izraelské úřady obviňovány, že před autorizací projektu nedostaly potřebné schválení od Izraelské národní komise UNESCO.

HAARETZ. *Western Wall development 'illegal', opponents claim Israel News, Haaretz*. Dostupný online.

a Islámského muzea, studie ke stanovení podoby systému požárního hlášení na Chrámové hoře a další. Jordánská strana informuje o potížích při přesouvání materiálu pro renovace na Haram al-Šaríf a zejména o skutečnosti, že waqfu nebylo izraelskými úřady dovoleno na Skalní dóm instalovat islámský půlměsíc, nové dlaždice a zavést osvětlovací zařízení. Největší prostor je v dokumentu věnován výkopovým pracím prováděným Izraelem na více místech, jako jsou okolí mešity Al-Aksa, náměstí Al-Búraq a ulice Al-Ward. Zahraničním pozorovatelům a odborníkům islámského waqfu, jak je zdůrazňováno, bylo zabráněno, aby provedli kontrolu izraelských archeologických nalezišť a míst, ohledně kterých mají mnoho otázek týkajících se izraelských záměrů s těmito archeologickými projekty. Jordánská správa vyjádřila znepokojení také ohledně výkopů za hradbami Starého města, konkrétně jde o lokalitu Silván a o kopání tunelu směrem k Al-Akse. Práce na tunelu způsobily zhroucení budov v Silvánu a mohly by destruktivně ovlivnit také městské hradby a Haram al-Šaríf.

Jedna samostatná kapitola dokumentu WHC z výše uvedeného jednání se zabývá maghrebským vstupem. Podle rozhodnutí přijatého komisí na jednání v červenci 2007 bylo požadováno, aby WHC umožnilo odborné setkání technického charakteru mezi Izraelem, Jordánskem a odborníky waqfu se záměrem prodiskutovat podrobné návrhy konečné podoby maghrebského vstupu. Je potřeba, aby k této diskuzi došlo dříve, než se učiní jakékoliv finální rozhodnutí. Od té doby proběhla pouze dvě setkání, v lednu a v únoru 2008. Poslední plánované setkání v prosinci 2008 bylo na žádost Jordánska odloženo do chvíle, než bude možné provést patřičná měření jeho vlastními odborníky a svým vybavením, která jsou nutná pro dokončení podoby projektu. V této věci se Jordánsku a Izraeli nepodařilo dojít ke shodě. Ve zprávě z ledna roku 2010 izraelská strana uvedla: „Dle rozhodnutí Národní rady pro plánování a výstavbu byl vytvořen alternativní plán maghrebského vstupu s cílem zachovat autenticitu a integritu místa vycházející z doporučení Komise pro světové dědictví a jejích poradních orgánů. Proces schválení plánu by měl být ukončen jedině tehdy, když budou formálně zveřejněny

schválené zásady plánování.“¹¹² UNESCO potvrdilo přijetí této informace a v odpovědi předané Izraelské národní komisi zopakovalo, že i nadále podporuje myšlenku uspořádání setkání zúčastněných stran pro zhodnocení alternativního plánu před jeho konečným schválením.

Závěr ze 34. setkání Výboru pro světového dědictví shrnutý v oficiálním rozhodnutí z roku 2010¹¹³ bere na vědomí znepokojení izraelskými archeologickými průzkumy prováděnými ve Starém městě i za hradbami. Zároveň žádá izraelskou správu, aby WHC poskytovala relevantní informace a detaily týkající se průzkumu, po WHC v této souvislosti nadále požaduje proaktivní přístup. Výbor uznává, že obavy se týkají především kroků podniknutých jako součást schématu městského plánování maghrebského mostu. Proto vyžaduje, aby do procesu určování podoby mostu byly zapojeny všechny zainteresované strany a aby s nimi Izrael pokračoval ve spolupráci (především s odborníky z Jordánska a ze sdružení waqf). V závěru je rozhodnuto, aby v rámci již dřívější výzvy ke zintenzivnění monitorování stavu konzervace maghrebského vstupu byla komisi podávána hlášení od WHC každé tři měsíce až do termínu příštího zasedání v roce 2011.¹¹⁴

6.4.2 Zpráva UNESCO 2011

Dne 11. února 2011 předložilo Jordánsko hlášení o stavu památkových záležitostí za uplynulý rok, izraelská zpráva následovala hned 22. února téhož roku. Ústřední obsah obou hlášení byl opět zahrnut do oficiálního dokumentu WHC o stavu památek.¹¹⁵

Zpráva zaslaná izraelskými úřady je tentokrát o něco stručnější než v předchozím roce. Úvodní odstavce hovoří o územním plánu a s tím spojených aktivitách ve Starém městě, tyto činnosti se týkají hlavně zjednodušení přístupnosti centrálních památek a usnadnění orientace pro

¹¹² UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online.

¹¹³ UNESCO. *World Heritage Center – Decision – 34 COM 7A.20*. Dostupný online.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online.

návštěvníky Starého města. Archeologické práce v podzemních chodbách u Zdi nářků i nadále pokračují, je prováděna stabilizace chodeb a dokončována konzervace hasmoneovského tunelu. V souvislosti s konstrukčními plány se zpráva soustředí především na předpokládané úpravy u Západní zdi a mluví o globálním návrhu zahrnujícím pod sebe dílčí projekty, průzkumy a archeologické nálezy. Jsou popsány zásady konzervace a architektonické podoby veřejného prostoru, budov atd. Návrh byl místní plánovací komisí přijat 26. října 2010. V informaci o izraelské zprávě je uvedeno, že součástí hlášení jsou informace o činnosti prováděné muslimskou správou na Haram al-Šaríf pod dohledem Izraelského památkového úřadu. Podrobnosti o této činnosti nejsou v dokumentu popisovány.¹¹⁶

Jordánská zpráva referuje nejprve o činnosti waqfu, jež převážně navazuje na počínání z předchozího roku, nově je plánováno pokrývání střechy Al-Aksa olověným plechem, opravy mramorových obkladů uvnitř Skalního dómu a uspořádání tří výcvikových kurzů jordánskými odborníky na téma oprav mozaik ve Skalním dómu. Následuje oddíl o izraelských aktivitách. Opět jsou např. připomenuty znepokojující archeologické průzkumy v lokalitě Silvánu. Dalším z důležitých témat hlášení jsou Izraelem určená omezení vůči personálu waqfu, zákaz převážení materiálu nutného pro opravy, realizování projektu na osvětlení chrámové plošiny a užívání stavby Zlaté brány.¹¹⁷

Izraelské, jordánské a palestinské úřady byly vyzvány generálním ředitelem UNESCO, aby vyslaly odborníky na jednání ve formě brainstormingu do hlavní centrály UNESCO. Setkání se konalo 14. října 2010 a mělo za cíl prodiskutovat uvedení do činnosti plánů na zabezpečení kulturního dědictví ve Starém městě. Dne 1. února a pak opět 1. dubna 2011 poslalo WHC stálé delegaci UNESCO v Izraeli požadavek na odsouhlasení společné reaktivní monitorovací mise WHC. Izrael na tento požadavek neodpověděl.

¹¹⁶ UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online.

¹¹⁷ Tamtéž.

Kvůli problematice Maghrebské brány se uskutečnila v roce 2010 tři setkání jordánských odborníků s izraelskými zástupci za účelem pohovořit o finální podobě plánu konstrukce. Ke shodě mezi stranami nedošlo. V dopise z 10. května 2011 se píše: „Jordánsko nepřistoupí na žádný návrh postupu, který neumožňuje využívat práva na ochranu přístupu k Maghrebské bráně a hradbám.“¹¹⁸

Z oficiálního záznamu závěrů z 35. setkání Výboru pro světové dědictví je nutno zmínit některá stanoviska.¹¹⁹ Hned na začátku je vyjádřen nesouhlas s odmítnutím spolupráce Izraele ve věci kontrolní mise pro Staré město Jeruzaléma a jeho hradeb. Také je zřejmý negativní postoj vůči pokračujícím izraelským archeologickým pracím ve Starém městě a za hradbami, Izrael totiž neposkytl WHC požadované adekvátní detailní informace o svých archeologických aktivitách. Proto výbor apeluje na Izrael, aby zastavil práce v souladu s Úmluvou na ochranu kulturního dědictví UNESCO. Jako oprávněné považuje obavy týkající se projektu územního plánování v kontextu Maghrebské brány a alternativního plánu na výstavbu maghrebského mostu vytvořeného z rozhodnutí národní rady pro plánování a výstavbu, jenž byl v Izraeli 31. října 2010 schválen. Zároveň bere na vědomí přijetí návrhu na přestavbu a památkovou péči maghrebského mostu předloženého jordánskou stranou 27. května 2011. Navzdory tomu, že Izrael informoval WHC o alternativním plánu, výbor opět potvrzuje, že proces zabývající se podobou projektu Maghrebská brána musí zahrnout všechny zainteresované strany v souladu s předchozími jednáními na toto téma. Generální ředitel je opětovně žádán, aby v co nejkratším termínu svolal navazující setkání odborníků, jakmile strany dojdou ke shodě.¹²⁰

¹¹⁸ UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online..

¹¹⁹ UNESCO. *World Heritage Center – Decision – 35 COM 7A.22*. Dostupný online.

¹²⁰ Tamtéž.

6.4.3 Zpráva UNESCO 2012

Na počátku roku 2012 opět předložily oba státy své hlášení o událostech za uplynulý rok.¹²¹

Dokument odeslaný izraelskými delegáty pochází z 30. března 2012. Většina prezentovaných aktivit se shoduje s obsahem předchozí zprávy. V otázce plánování jsou mj. přidány informace o novém plánu židovské čtvrti, který by měl zajistit více životního prostoru v této části města. Navíc je vyvíjen územní plán zahrnující možnosti lepšího zpřístupnění pro invalidní osoby, součástí jsou upravené trasy, výtahy a vnitřní dopravní obslužnost. Dále se ještě připravuje územní plán pro nové osvětlení veřejných prostranství, realizace by měla začít již v roce 2012 novým osvětlením v městských částech, jako je Muristán, synagoga Churva, hora Sion a Kidrónské údolí. Ve Starém městě jsou naplánovány také konzervační a konstrukční projekty týkající se např. některých bran Starého města a ulice spojující Damašskou bránu s Chránovou horou. Co se týče v předchozích letech probíraných záležitostí kolem Západní zdi, izraelská zpráva informuje o úpravách souvisejících se zmiňovaným Straussovým domem, ale i s dalšími budovami v přilehlém okolí. V tomto kontextu WHC adresovalo izraelským úřadům několik dopisů (poslední z nich s datem 6. března 2012) odvolávajících se na dřívější pokyny i paragrafy a dožaduje se získání přístupu ke všem plánům a detailům chystané přestavby. Dne 12. března 2012 izraelská delegace pro UNESCO písemně informovala WHC o tom, že izraelské úřady se domnívají, že veškeré tyto plány jsou v souladu s integritou a autentičností Starého města a památek světového dědictví. Přesto začátkem dubna téhož roku WHC svůj požadavek zopakovalo, v odpovědi stálo, že byla žádost předána odpovědným autoritám. Ve zprávě je nadto zmíněn záměr sestavit nezávislý konzervační tým pro Staré město, jehož úkolem by bylo provádět běžné práce památkové péče. Kromě toho se ještě připravuje příručka pro hodnocení péče o památky.

¹²¹ UNESCO. *WHC-12/36.COM/7A – whc-12/36com-7A-en.pdf*. Dostupný online.

Na základě informací poskytnutých v hlášení je zřejmé, že archeologické práce v podzemních chodbách u Západní zdi nadále pokračují.¹²²

Jordánská zpráva pro tento rok je poměrně stručná a z velké části opakuje stejné informace, jež byly uvedeny i v roce předešlém. Za zmínku stojí např. plánované zavedení nouzového systému na Chrámovou horu, v dokumentu výboru WHC však není uveden účel systému, ani není nijak blíže popsán. Opět jsou zde připomenuty archeologické práce Izraele v Silvánu a jejich negativní dopad na okolní zástavbu a památky.¹²³

Jak již bylo řečeno ve zprávách výboru z předchozích dvou ročníků, výbor WHC klade důraz na společnou monitorovací misi zaměřenou na majetek spadající do seznamu řídicího se provozními pokyny UNESCO. Během brainstormingového setkání svolaného na říjen 2010 byl diskutován potenciální rámec zadání této mise, shodli se na něm zástupci všech stran – jordánské, izraelské i palestinské. Hlavním cílem mise je obnovení kontaktů mezi zúčastněnými stranami, oživení a nové aktivování plánu UNESCO na ochranu kulturního dědictví Starého města v Jeruzalémě. V únoru, dubnu, červenci 2011 a únoru 2012 psalo WHC izraelské delegaci pro UNESCO žádost o autorizaci společné reaktivní monitorovací mise. Žádost i tentokrát zůstala bez odpovědi.

V části dokumentu věnované Maghrebské bráně a přístupu k ní je uvedeno, že Izrael se v posledním hlášení k tomuto tématu nijak nevyjadřuje. Výbor v dokumentu v tomto kontextu cituje výňatek z jordánské zprávy: „Jordánsko si vyhrazuje plné právo na financování a provedení návrhu přístupové cesty k Maghrebské bráně. Na středu 18. dubna 2012 svolalo UNESCO setkání, na němž mělo být dosaženo konsenzu o podobě této přístupové cesty. Jordánsko poslalo své zástupce, kteří přednesli své návrhy. Izrael UNESCO informoval, že se setkání nezúčastní, jelikož problém

¹²² UNESCO. *WHC-12/36.COM/7A – whc-12/36com-7A-en.pdf*. Dostupný online.

¹²³ UNESCO. *WHC-12/36.COM/7A – whc-12/36com-7A-en.pdf*. Dostupný online.

dosažení shody mezi zainteresovanými stranami spadá do oblasti působnosti zainteresovaných stran.^{124,125}

Dokument obsahuje mj. oddíl věnovaný tzv. ostatním projektům, kam je zařazeno oznámení o podepsání dohody o třetí, závěrečné fázi projektu na zřízení Centra pro obnovu islámských rukopisů na Haram al-Šaríf. Dohodu podepsala organizace UNESCO spolu s donátorem v prosinci 2011. Součástí dohody je rozhodnutí o doplnění počtu odborných zaměstnanců. Tato dohoda následuje za projektem, který v roce 2009 započala a financovala Saudská Arábie. Cílem projektu je ochrana, rekonstrukce a revitalizace Islámského muzea na Haram al-Šaríf spolu s jeho sbírkami. Jordánské úřady pro tuto práci najaly čtyři stálé zaměstnance, kteří jsou školeni pro vykonávání konzervační činnosti, fotografování, inventurních záznamů, také musí mít dostatečnou znalost informatiky a anglického jazyka.¹²⁶

6.4.4 Zpráva UNESCO 2013

Poslední z řady zpráv výboru WHC o stavu památkové péče Starého města Jeruzaléma a jeho hradeb pochází z roku 2013.¹²⁷ Hlášení od delegací Izraele a Jordánska použité pro sestavení tohoto dokumentu pocházejí z 25. a 26. února 2013. Obě strany hodnotí a prezentují hlavní témata velmi podobným způsobem jako v předchozím roce, hlavní témata a jejich řešení zůstávají téměř beze změny. Kancelář WHC stále neobdržela žádné podrobnější plány týkající se plánovaných modifikací v areálu Západní zdi.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Dne 16. června 2012 zveřejnil The Jerusalem Post článek „Zpráva UNESCO odhaluje opravy na Skalním dómu“. Článek vychází ze stejných dokumentů, které jsou podkladem pro tuto kapitolu. Vyzdvihuje však informace, které organizaci UNESCO poskytla muslimská správa Haram al-Šaríf. Tvrdí, že je obtížné získat od představitelů muslimské správy informace o pracích vykonávaných Waqfem na Chrámové hoře. Zpráva UNESCO tak odkrývá zajímavé podrobnosti o tamním dění. Článek zároveň reaguje na informace obsažené v této zprávě, které do protikladu staví jordánskou ochotu spolupráce a izraelské odmítání. Je zde vyjádřen názor, že jsou to právě Jordánci, kteří spolupráci odmítají a podrývají, dle slov ministra zahraničí Izrael jedná naprosto transparentně a plně spolupracuje s organizací UNESCO.

(UNESCO. *UNESCO report exposes Dome of Rock renovation*, JPost, Israel News. Dostupný online.)

¹²⁶ UNESCO. *WHC-12/36.COM/7A – whc-12/36com-7A-en.pdf*. Dostupný online.

¹²⁷ UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online.

V srpnu 2012 se Izrael na toto téma vyjádřil v tom smyslu, že pro WHC nemá žádné další informace a tím pádem není důvod cokoliv dodávat k vyjádření, které adresoval UNESCO v březnu téhož roku. Jak již stálo v předchozí kapitole, Izrael se odmítl účastnit setkání se zástupci WHC, Jordánska a waqfu na téma nedořešeného plánu na podobu maghrebského vstupu. Zpráva z roku 2013 v této souvislosti poznamenává, že vzhledem k absenci izraelské strany nebyl její plán blíže zkoumán ani diskutován. Z tohoto důvodu zůstala situace nezměněna, jelikož předmětem setkání měla být debata o návrzích obou stran s cílem dosáhnout dohody.

Dne 9. října 2012 jordánská delegace pro UNESCO informovala UNESCO, že izraelské úřady od 22. května 2012 pokračují v pracích u Maghrebské brány způsobem, který nepříznivě působí na strukturu zdi Chrámové hory. Stavební kameny jsou demontovány a zbytky historického materiálu odváženy neznámo kam. Jordánsko se obává, že tato činnost mj. ovlivní status quo. Podle izraelského vyjádření k tomuto tématu ze dne 23. února 2013 byly práce zahájeny se záměrem stabilizovat dočasný dřevěný most, práce byly prováděny v místě, kde má být do budoucna budován nový trvalý přístup. Práce zahrnovaly odklizení nestálých zdí, zahrnování jam sutí, stabilizaci hradeb, odstraňování suti a zpevňování nezpevněných míst.¹²⁸

6.4.5 Nová dohoda o nadvládě nad svatými místy

V kontextu roku 2013 je vhodné zmínit nově uzavřenou dohodu z 21. března 2013. Tato dohoda se týká obrany Jeruzaléma a jeho svatých míst a podepsali ji mezi sebou jordánský král ^cAbdulláh a palestinský prezident Mahmúd ^cAbbás, setkání se zúčastnili také ministři pro náboženské záležitosti z obou zemí. Dohodou byla nastíněna podoba spolupráce na ochraně muslimských a křesťanských svatých míst v Jeruzalémě. Palestinský ministr pro náboženské záležitosti al-Habbaš v této souvislosti uvedl: „Toto ujednání slouží jako nové potvrzení historické opatrovnické role Jordánska a utvrzení

¹²⁸ UNESCO. *State of Conservation*. Dostupný online.

palestinské svrchovanosti na území Palestiny včetně jejího hlavního města Východního Jeruzaléma.“ V prohlášení vydaném jordánskou královskou kanceláří stojí: „Touto historickou dohodou ^cAbbás znovu opakuje, že král je dozorcem a ochráncem svatých památek v Jeruzalémě, je tedy oprávněn vyvíjet právní úsilí na jejich obranu, především mešity Al-Aksa.“¹²⁹

6.4.6 Shrnutí kapitoly

Činnost UNESCO je těžké hodnotit na základě dokumentů, které shrnují komplikované záležitosti do několika stran textu a závěry odpovědných orgánů jsou prezentovány ve stručných bodech formálního obsahu. Přesto je možné na základě dostupných dokumentů dojít k několika závěrům. Především je potřeba zmínit, že orgány zastupující organizaci projevují pravidelný zájem o zajištění kvalitní péči o archeologické poklady Jeruzaléma. Zároveň se však zdá, že aktuálně již nějakou dobu UNESCO hraje roli zajišťovatele prostoru pro komunikaci stran. Zdá se, že jordánská i izraelská strana sice stojí o posun v nedořešených záležitostech, nicméně pokrok není možný bez předpokladu, že se strany setkávají se záměrem dojít k vyřešení vyhovujícímu za cenu kompromisů všem zainteresovaným stranám. Bez tohoto záměru má prostor vytvořený organizací UNESCO pouze malý přínos. Uváděná hodnocení a rozhodnutí výboru WHC i dalších orgánů UNESCO zdají se být hlasem silným a znělým, avšak nikoliv dostatečně respektovaným na to, aby měla v průběhu v kapitole monitorovaných čtyř let nějaké významné výsledky.

¹²⁹ Ma'an News Agency. *Abbas, King Abdullah sign Jerusalem Agreement*, Maan News Agency. Dostupný online.

7 ZÁVĚR

V průběhu vzniku této práce se na Chrámové hoře a v jejím okolí odehrálo mnoho zajímavého. Poslední kapitola je nejen závěrem, ale zčásti také ohlédnutím za některými událostmi posledních měsíců. Nepokoje na Chrámové hoře v prvních měsících tohoto roku měly více příčin, přímá souvislost mezi archeologickým bádáním a těmito událostmi je pouze okrajová.¹³⁰

Dne 16. února 2014 vyšel článek s názvem Palestinská samospráva a Hamás bijí na poplach kvůli izraelským plánům ‚vyhlásit suverenitu‘ nad Chrámovou horou.¹³¹ Izraelský deník The Jerusalem Post v něm informuje o palestinském varování před plány Izraele, které se týkají také mešity Al-Aksa. Palestinský ministr pro náboženské otázky Al-Habbaš uvedl, že záměrem Izraele je mešitu Al-Aksa „rozdělit“, a to se mu nepodaří. Zároveň řekl, že na tomto svatém místě se mohou modlit pouze muslimové. Palestina vydala toto varování v souvislosti návrhem, který mluví o zařazení Chrámové hory pod kontrolu Izraele. Návrh podal člen parlamentu Moše Feiglin. V reakci na tento návrh se muslimové na Chrámové hoře začali bouřit. Také jordánští politici vyjádřili silný nesouhlas. Izraelský prezident Šimon Perez však Jordánsko ubezpečil, že Izrael ctí dohodu uzavřenou s Jordánskem a věřící se i nadále mohou modlit na svých svatých místech.¹³²

Od té doby opakovaně proběhla izraelskými i arabskými médii zpráva o tisících muslimských věřících modlících se v ulicích Jeruzaléma. Izraelskými úřady bylo totiž vydáno nařízení o omezení, které umožňuje vstup na Chrámovou horu v době pátečních modliteb pouze mužům starším 50 let. Toto nařízení reaguje na nedávné opakované nepokoje vyvolávané muslimy

¹³⁰ Např. 8. února 2014:

The Jerusalem Post. *Hundreds of Palestinians riot on Temple Mount after Friday prayers*, JPost, Israel News. Dostupný online.

¹³¹ The Jerusalem Post. *PA and Hamas ring alarm bells over Israeli plans to ‘impose sovereignty’ on Temple Mount*, JPost, Israel News. Dostupný online.

¹³² The Jerusalem Post. *Rabbis to Knesset: Extend sovereignty to Temple Mount*, JPost, Israel News. Dostupný online.

v prostoru Chrámové hory. K rozhodnutí došlo po střetu mezi policií a Palestinci koncem února 2014, dříve, než byl v parlamentu projednáván plán na zařazení svatého místa pod kontrolu Izraele.¹³³

S pracemi prováděnými na Chrámové hoře souvisí např. zatčení dvou pracovníků spadajících pod sdružení waqf¹³⁴, kteří se neřídili policejním příkazem zastavit neoprávněné práce na vodovodním potrubí v prostoru chrámového návrší. Podobně také policie zatkla židovského muže, jenž si během návštěvy památky lehl čelem k zemi, čímž porušil pravidlo zakazující na tomto místě provádět židovské modlitby. Na rovině politické se přitom opětovně setkáváme s vášnivými debatami členů parlamentu nad tématem zásadní role Chrámové hory pro židovský stát¹³⁵, také kancelář premiéra vydává prohlášení o zachování statusu quo včetně svobody přístupu na Horu pro všechna náboženství a muslimové se bouří.¹³⁶ Jak výstižně působí slova v článku o Chrámové hoře z konce února 2014: „Udržení statusu quo je v každém případě oficiální politikou premiérový kanceláře. Ve jménu míru a v mezidobí, než bude dosaženo v izraelsko-palestinském konfliktu nějakého řešení, vláda Židy žádá, aby neprovokovali muslimy tím, že se na Chrámové hoře budou modlit. Přesto je spor kolem hory jakousi připomínkou, že objevování modu vivendi v městě Jeruzalém, jehož jméno v hebrejštině obsahuje slovo mír, zůstává hlavní překážkou dosažení míru mezi Izraelem a Palestinou.“¹³⁷ Aby provokací nebylo málo, byla v rámci svátku Pesach pro skupinu rodin včetně dětí plánována na středu 16. dubna 2014 návštěva Chrámové hory.¹³⁸ Nikoho zřejmě nepřekvapilo, když v tuto dobu na chrámové

¹³³ Ynetnews. *Israel to limit access to Al-Aksa mosque – Israel News*. Dostupný online.

¹³⁴ The Times of Israel. *Police arrest Waqf employees at Temple Mount, Times of Israel*. Dostupný online.

¹³⁵ The Jerusalem Post. *Stormy debate: Knesset host first-ever parley on Temple Mount sovereignty in plenum, JPost, Israel News*. Dostupný online.

¹³⁶ The Jerusalem Post. *PMO: Israel will not change status quo on the Temple Mount, JPost, Iseal News*. Dostupný online.

¹³⁷ The Jerusalem Post. *The Temple Mount, JPost, Israel News*. Dostupný online.

¹³⁸ Arutz Sheva 7. *Families to Visit Temple Mount over Passover Holiday - Latest News Briefs – Israel National News*. Dostupný online.

plošně vypukly muslimské nepokoje¹³⁹, které zaměstnaly reportéry na několik dalších dní.¹⁴⁰

Při zpětném pohledu by se mohlo zdát, že se podstata problému konfliktu archeologie, náboženství a politiky mezi rokem 2000 a současností nijak zásadně nezměnila. Islámský waqf spolu s Jordánskem stále upozorňují na ohrožení jejich náboženských památek ze strany izraelských úřadů a archeologů. Opakovaně se odvolávají na ilegální jednání „izraelské okupace“, židovská přítomnost na Chrámové hoře představuje impuls pro různé podoby projevů nevole a využívají toto místo pro vyjednávání v otázce izraelsko-palestinských vztahů. Izraelská strana i nadále zastává názor, že Izrael bez Jeruzaléma, tj. především Chrámové hory a Starého města, není Izraelem a kompromisy v této věci nepřipouští. Náboženské vazby k chrámovému návrší jsou stále silné a archeologické bádání, které je doprovází, je zde prováděno sice profesionálním, ale někdy až arogantním způsobem. Ačkoliv se různé instituce včetně uváděné mezinárodní organizace UNESCO již delší dobu pokoušejí napomoci vyřešení dlouholetého konfliktu, výsledek se zdá být minimální a pozitivní vývoj v nedohlednu.

7.1 Závěrečné shrnutí a zhodnocení

Na základě v úvodu specifikovaných hranic se diplomová práce zaměřuje na zmapování ideologického významu archeologické aktivity a objevů na politické dění ve Státě Izrael. Je zde přiblížena role archeologie ve vztahu k politice a naopak v prostředí země, která má hluboké náboženské kořeny. Problémem je však fakt, že náboženské kořeny této země nepocházejí z jednoho zdroje, ale protíná se zde tradice židovství, islámu a křesťanství. Všechny tyto tradice mají bohatou historii, která během let jejich přítomnosti propůjčuje příslušníkům těchto náboženství silnou vnitřní sounáležitost s místy, kde se

¹³⁹ HAARETZ. *Police storm Temple Mount to disperse Palestinian riot – National Israel News, Haaretz.* Dostupný online.

¹⁴⁰ Palestine News Network. *30 Palestinian Worshipers Wounded in the Al-Aksa Mosque.* Dostupný online.

formovala a na kterých za stovky let nechala nesmazatelné stopy. V Izraeli není možné oddělovat svět archeologie od těchto náboženských tradic, stejně jako nelze tamní politiku zbavit vlivu náboženství, jelikož náboženství bez politiky v Izraeli existovat může, kdežto politika bez náboženství nikoliv.

První kapitola slouží k vymezení pojmů a stanovení hypotéz. Následující část je úvodem do prostředí osobností archeologie, důležitou část tvoří představení instituce Izraelského památkového úřadu jakožto vedoucího a také největšího archeologického orgánu ve státě. Práce se soustředí na několik mezníků v období mezi lety 2000 až 2014. Stěžejními událostmi práce jsou témata druhá intifáda, archeologický průzkum v okolí Maghrebské brány a opravy prováděné na Chrámové hoře v roce 2007, která jsou předmětem zájmu čtvrté a páté kapitoly. Poslední kapitola popisuje důležité události posledních let, kam spadá také pokračování vývoje situace přístupu k Maghrebské bráně. V této části práce byl také zmapován vývoj stavu památkové péče v kontextu každoročních referátů organizace UNESCO založených na pravidelných hlášeních izraelské a jordánské delegace pro UNESCO.

Jak již bylo zmíněno, v úvodu bylo stanoveno několik hypotéz. Tyto hypotézy jsou rozčleněny do bodů, A, B, C a každý bod zahrnuje dvě, popř. tři hypotézy.

Hypotézy v bodě A mluví o tom, zda se v politice Státu Izrael projevuje či neprojevuje ideologický význam archeologických objevů. Z práce vyplývá, že ideologický význam archeologických objevů (chápaný dle vymezení pojmu v bodě 1.1.2) je v politice Státu Izrael projevuje a platí proto hypotéza A1.

Hypotézy v bodě B řeší otázku, zda se ideologický význam archeologických objevů projevuje či neprojevuje v lokalitě Chrámové hory. Na základě množství zpráv a informací týkajících se politických i archeologických znepokojení v souvislosti s archeologickými, náboženskými i politickými událostmi v lokalitě Chrámové hory je nutno uvést, že autorka považuje

za platnou hypotézu B1 – „V politice Státu Izrael se projevuje ideologický význam archeologických objevů v lokalitě Chrámové hory.“

V poslední oblasti, která se týká hypotézy soustředěné v bodě C, uvažuje autorka nad otázkou významu archeologických objevů v lokalitě Chrámové hory versus význam samotného faktu realizace těchto objevů. V tomto bodě autorka musí konstatovat následující: Na základě prozkoumaných materiálů pro tuto práci vše nasvědčuje tomu, že podíl významu archeologických výzkumů jako takových je menší než podíl samotného faktu jejich realizace. Toto autorovy přesvědčení je posíleno např. překvapivě malou mírou mediálního ohlasu týkajícího se unikátního nálezů učiněného v roce 2013 ve vzdálenosti několika metrů od vnější zdi Chrámové hory.¹⁴¹ Proto autorka považuje za pravdivou hypotézu C3 – „Ideologický význam archeologických objevů v politice Státu Izrael stojí na dvou pilířích – na výsledcích vědeckého zkoumání archeologické lokality Chrámové hory a na vlivu samotné realizace takového vědeckého zkoumání na politické dění v Izraeli.“

Přestože se práce soustředí na poměrně krátké období dějin, zůstává zde stále ještě dostatečně prostoru pro další bádání, neboť množství informací dostupných pro případné další zkoumání problematiky v době velkých informačních možností zdaleka není vyčerpáno. Autorka vidí přínos práce v souhrnném podání moderní problematiky, která, vzhledem ke svému neustálému vývoji a nárůstu počtu nových informací, není dosud tolik popisována a v českém akademickém prostředí zatím převážně chybí.

¹⁴¹ Israel National News. *Golden Treasure Found at Foot of Temple Mount – Inside Israel*. Dostupný online.

8 PŘÍLOHY – OBRAZOVÁ DOKUMENTACE

8.1 Příloha 1

Nařízení zakazující vstup na Chrámovou horu z náboženských důvodů.

(Zdroj: *Temple Mount*. Dostupný z: http://en.wikipedia.org/wiki/Temple_Mount)

8.2 Příloha 2

The Original Mugrabi Ramp Prior to its 2004 Collapse

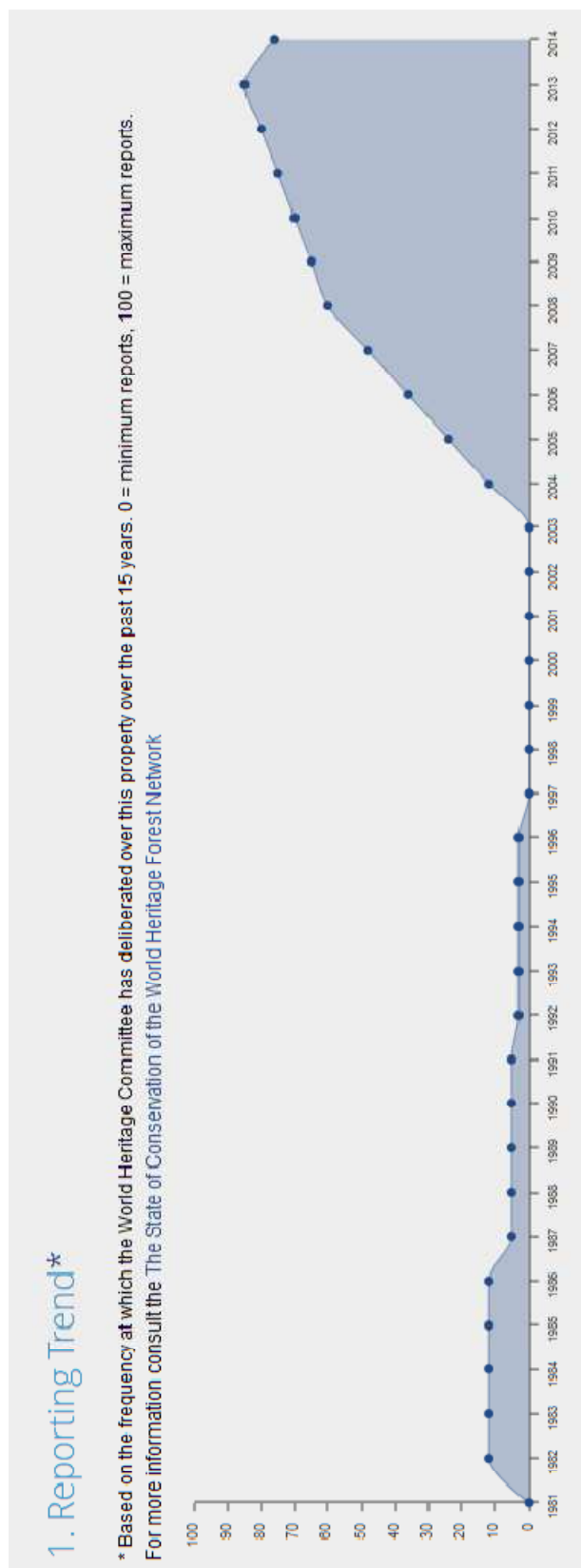
The Collapse of the Mugrabi Ramp February 2004

Původní Maghrebská rampa a stav v roce 2004.

(Zdroj: MFA. *Mughrabi Gate Access Restoration Project*. Dostupný z:
<http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Issues/Pages/The%20Mughrabi%20Gate%20Access%20Restoration%20Project%20-%20Feb%202007.aspx>)

8.3 Příloha 3

Graf četnosti zpráv UNESCO mezi lety 1981 – 2014

(Zdroj: UNESCO. *Reporting Trend*. Dostupný z: <http://whc.unesco.org/en/list/148/indicators/>)

9 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

- COHEN, Yoel. „The political role of the Israeli Chief Rabbinate in the Temple Mount question“. *Jewish Political Studies Review Vol. 11, No. 1/2*. Jerusalem : Center for Public Affairs, 1999.
- COMAY, Joan. *The Temple of Jerusalem*. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1975. ISBN 0030127068.
- CORNFELD, Gaalyah. *The Mystery of the Temple Mount*. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1975. ISBN 0-03-012706-8.
- ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*. Brno : Barrister & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-39-8.
- ČEJKA, Marek. *Judaismus a politika v Izraeli*. Brno : Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-16-9.
- GILBERT, Martin. *Israel A History*. New York : Harper Perennial, 2008. ISBN 978-0-688-12362-8.
- KLEIN, H. Arthur, KLEIN, Mina C. *Temple Beyond Time – The Story of the Site of Salomon´s Temple in Jerusalem*. New York : Van Nostrand Reinhold Copany, 1970. ASIN B001BOTPA0.
- KROPÁČEK, Luboš. *Úvod do studia islámu*. Praha : Vyšehrad, 2006. ISBN 80-7021-821-5.
- MAZAR, Eilat. *The Complete Guide to the Temple Mount Excavations*. Jeruzalém : Shoham Academic Research and Publication, 2002. ISBN 965-90299-1-8.
- NEWMAN, Ja'akov. *Judaismus od A do Z*. Praha : Sefer, 1998. ISBN 80-900895-3-4.
- SELIGMAN, Jon. „Solomon's Stables, The Temple Mount, Jerusalem: The Events Concerning the Destruction of Antiquities 1999–2001“. *Atiqot č. 56*. Jerusalem : Izrael Antiquities Authority, 2007. ISBN 978-965-406-282-4.
- ZAJÍCOVÁ, Markéta. *Jeruzalémský chrám a jeho současná interpretace*. Plzeň, 2012. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická, Katedra blízkovýchodních studií.

Internetové zdroje:

- ABZ SLOVNÍK CIZÍCH SLOV. Pojem ideologie. *Ideologie – ABZ.cz* [on-line]. ABZ.cz, © 2005-2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/ideologie>
- AL JAZEERA. Remembering the second intifada. *Al Jazeera* [on-line]. Al Jazeera, © 2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z http://www.aljazeera.com/photo_galleries/middleeast/2010103132115872256.html
- ALJAZEERA. Israel to resume al-Aqsa dig. *AlJazeera English* [on-line]. AlJazeera, © 2014. Dostupné z <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2007/10/2008525123653595233.html>
- ALON, Gideon. Majadele: Mayor knew renovations were illegal srael News. In: *Haaretz* [on-line]. 2014. Dostupné z <http://www.haaretz.com/print-edition/news/majadele-mayor-knew-renovations-were-illegal-1.212767>
- AMI-EL, Mark. Dekonstrukce historických památek na Chrámové hoře. In: *Památky v Izraeli a konflikt* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z http://www.icej.cz/slovo_z_jeruzalema/zpravy/091002pamatky.html
- ARAB NEWS. Turkish Team Inspects Aqsa Site Excavation. *Arab News* [on-line]. Arab News, © 2013. Dostupné z <http://www.arabnews.com/node/296214>
- Archaeology Exclusive: Ancient Gold Treasure Discovered in Jerusalem. In: *YouTube* [on-line]. 12.9.2013 [cit. 2014-03-03] Dostupné z <http://www.youtube.com/watch?v=PRP-qAzLIRO> . Kanál uživatele The Trumpet Daily.
- ASSER, Martin. Israeli anger over holy site work. In: *BBC News* [on-line]. BBC, 2014 [cit. 2014-27-02]. Dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6967457.stm
- BBC NEWS. 2000: 'Provocative' mosque visit sparks riots. *BBC on this day* [on-line]. BBC, © 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/september/28/newsid_3687000/3687762.stm
- BBC NEWS. Al Aqsa Intifade timeline. *BBC News* [on-line]. BBC, © 2014 [cit. 2014-03-06]. Dostupné z http://newsvote.bbc.co.uk/mpapps/pagetools/print/news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3677206.stm

- BBC NEWS. Israel closes walkway to Jerusalem holy site. *BBC News, Middle East* [on-line]. BBC, © 2014 [cit.2014-03-01]. Dostupné z <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16140285>
- BBC NEWS. Israel re-opens walkway to Jerusalem holy site. *BBC News, Middle East* [on-line]. BBC, © 2014 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-16174584>
- BBC NEWS. The Mayor halts Temple Mount dig. *BBC News, South Asia* [on-line]. BBC, © 2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/548443.stm
- BBC NEWS. Webcast for Jerusalem excavations. *BBC News, Middle East* [on-line]. BBC, © 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6364467.stm
- CITY OF DAVID. Charles Warren. *City of David* [on-line]. City of David and Ir David Foundation, © 2014 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z <http://www.cityofdavid.org.il/en/archeology/archeologists/charles-warren>
- CITY OF DAVID. Kathleen Kenyon. *City of David* [on-line]. City of David and Ir David Foundation, © 2014 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z <http://www.cityofdavid.org.il/en/archeology/archeologists/kathleen-kenyon>
- ČTK, Mírová smlouva mezi Izraelem a Palestinou se opět vzdaluje. In: *iDnes.cz* [on-line]. iDnes. cz, © 1999-2014 [cit. 2014-04-05]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/mirova-smlouva-mezi-izraelem-a-palestinou-se-opet-vzdaluje-p4k-/zahranicni.aspx?c=A000929160734zahranicni_tom
- ELDAR, Akiva. Netanyahu risks Muslim wrath over Jerusalem holy site Israel News. In: *Haaretz* [on-line]. 2010 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z <http://www.haaretz.com/print-edition/features/netanyahu-risks-muslim-wrath-over-jerusalem-holy-site-1.262608>
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. Benjamin Mazar. *Encyclopaedia Britannica* [on-line]. Encyclopaedia Britannica, © 2014 [cit. 2014-02-22]. Dostupné z <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/371163/Benjamin-Mazar>
- GOLDENBERG, Suzanne. Rioting as Sharon visits Islam holy site. In: *The Guardian News* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z <http://www.theguardian.com/world/2000/sep/29/israel>
- GREENBERG, Joel. Benjamin Mazar, 89, Israeli Biblical Archaeologist. In: *New York Times* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z <http://www.nytimes.com/1995/09/11/obituaries/benjamin-mazar-89-israeli-biblical-archaeologist.html>

- HAASON, Nir. Western Wall development 'illegal', opponents claim. In: *Haaretz* [on-line]. Haaretz, 2009 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z <http://www.haaretz.com/print-edition/news/western-wall-development-illegal-opponents-claim-1.312403>
- HECHT, Esther. Battle of the Bulge. In: *Archaeology Magazine* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z <http://archive.archaeology.org/0207/newsbriefs/templemount.html>
- HOFFMAN, Gil. Gissin talks Sharon's Temple Mount visit 10 years later. In: *The Jerusalem Post* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z <http://www.jpost.com/Israel/Gissin-talks-Sharons-Temple-Mount-visit-10-years-later>
- HOLLANDER, Jim. Israel not underminig al-Aqsa foundations: Netanyahu. In: *Reuters* [on-line]. 2009 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z <http://www.reuters.com/article/2009/10/12/us-palestinians-israel-mosque-sb-idUSTRE59B1DD20091012>
- IR AMIM. Digging on the Temple Mount/Haram al-Sharif. *Ir Amim* [on-line]. Ir Amim, © 2014. Dostupné z <http://www.ir-amim.org.il/en/report/digging-temple-mountharam-al-sharif>
- IR AMIM. Issues. *Ir Amim* [on-line]. *Ir Amim*, © 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z <http://www.ir-amim.org.il/en>
- ISLAM ONLINE. Israel Orders Closure of Aqsa Gate. *Islam Online* [on-line]. Islam Online, ©2011 [cit. 2014-03-10]. Dostupné z <http://www.islamonline.com/news/articles/2/Israel-Orders-Closure-of-Aqsa-Gate.html>
- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. Atiqot 56. *Israel Antiquities Authority* [on-line]. Israel Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z <http://www.atiqot.org.il/ArticleList.aspx?id=13>
- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. About us. *Israel Antiquities Authority* [on-line]. Israel Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z http://www.antiquities.org.il/modules_eng.asp?Module_id=1
- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. Excavation. Survey & Research Departement. *Israel Antiquities Authority* [on-line]. Israel Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z http://www.antiquities.org.il/article_Item_eng.asp?module_id=&sec_id=46&subj_id=255&id=425
- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. Large 2,000 year odl mikqve exposed in Western Wall Tunnels. *Israel Antiquities Authority* [on-line]. The Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z

http://www.antiquities.org.il/article_Item_eng.asp?module_id=&sec_id=25&subj_id=240&id=1607

- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. The History of Excavations in the Ophel and in the Areas South and Southwest of the Temple Mount. *Israel Antiquities Authority* [on-line]. Israel Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-01]. Dostupné z <http://www.archpark.org.il/excavations2.shtml>
- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. The Mughrabi Gate Access – the Real Story. *Israel Antiquities Authority* [on-line]. The Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z http://www.antiquities.org.il/article_Item_eng.asp?sec_id=17&sub_subj_id=468
- ISRAEL ANTIQUITIES AUTHORITY. Why must excavations be conducted next to the Temple Mount right now, all the times? *Israel Antiquities Authority* [on-line]. The Antiquities Authority, © 2014 [cit. 2014-03-25] Dostupné z http://www.antiquities.org.il/article_Item_eng.asp?sec_id=17&sub_subj_id=469
- JERUSALEM POST. Jerusalem Mount Travesty. *Jerusalem Post* [on-line]. Jerusalem post, © 1997 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z <http://www.echad.info/templemount/jpost14-07-07.htm>
- KEINON, Herb. 'PM delays demolition og Mughrabi Bridge'. In: *The Jerusalem Post* [on-line]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z <http://www.jpost.com/National-News/PM-delays-demolition-of-Mughrabi-Bridge>
- KLEIN, Aaron Olmert allows Muslims to dig on Temple Mount. In: *World Daily News* [on-line]. 1996 [cit. 2014-03-18]. Dostupné z <http://www.wnd.com/2007/07/42523>
- LIDMAN, Melanie. ABU TOAMEH, Khaled. Mugrabi Bridge closure is religious war'. In: *The Jerusalem Post* [on-line]. 2011 [cit. 2014-03-6]. Dostupné z <http://www.jpost.com/Diplomacy-and-Politics/Mugrabi-Bridge-closure-is-religious-war>
- LIDMAN, Melanie. J'lem again vovws to demolish temporary Mughrabi Gate Bridge. [on-line]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z <http://www.jpost.com/National-News/Jlem-again-vovws-to-demolish-temporary-Mughrabi-Gate-bridge>
- LIDMAN, Melanie. Mughrabi Bridge renovation get municipal nod. In: *The Jerusalem Post* [on-line]. 2011 [cit. 2014-03-11]. Dostupné z

<http://www.jpost.com/National-News/Mughrabi-Bridge-renovation-gets-municipal-nod>

- MOHAMMED Mar'i. Israelis want temple rebuilt at Al-Aqsa site. In: *Arab News* [on-line]. 2009 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z <http://www.arabnews.com/node/326646>
- NATIONAL GEOGRAPHIC. Salomon's Temple Mount Artifacts found by Muslim workers. *National geographic news* [on-line]. National geographic. © 1996 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z http://news.nationalgeographic.com/news/2007/10/071023-jerusalem-artifacts_2.html
- PALESTINIAN AUTHORITY CHIEF RELIGIOUS JUSTICE: the Jews lied, stole... In: Youtube [on-line]. 5.7.2009 [cit. 2014-03-10] Dostupné z <https://www.youtube.com/watch?v=4DnL-X8fCH4> . Kanál uživatele palwatch.
- PARASZCZUK, Joanna, SHARON, Jeremy. 'Bridge plans must consider women's Kotel area'. In: *The Jerusalem Post* [on-line]. 2012 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z <http://www.jpost.com/National-News/Bridge-plans-must-consider-womens-Kotel-area>
- RAPOPORT, Meren. Waqf Temple Mount Excavation raises archaeologists' protests Israel News. In: *Haaretz* [on-line]. 2014. Dostupné z <http://www.haaretz.com/news/waqf-temple-mount-excavation-raises-archaeologists-protests-1.225330>
- REUTERS. Turkey sending team to check Jerusalem Excavations, *Reuters* [on-line]. Reuters, © 2014. Dostupné z <http://www.reuters.com/article/2007/03/15/us-turkey-israel-excavations-idUSL1546714820070315>
- SEIDEMANN, Daniel. The Mughrabi Gate Crisis – Background and Analysis by Danny Seidemann – Americans for Peace Now. In: *American for Peace Now* [on-line]. 2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z <http://archive.peacenow.org/entries/archive3420>
- STATE OF ISRAEL. 11 Statement at the Western Wall by Defence Minister Dayan. *Israel Ministry of Foreign Affairs* [on-line]. State of Israel, © 2013 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z <http://www.mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook1/Pages/11%20Statement%20at%20the%20Western%20Wall%20by%20Defence%20Minist.aspx>
- STATE OF ISRAEL. 14 Protection of Holy Places Law. *Israel Ministry of Foreign Affairs* [on-line]. State of Israel, © 2013 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z

<http://www.mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/MFADocuments/Yearbook1/Pages/14%20Protection%20of%20Holy%20Places%20Law.aspx>

- STATE OF ISRAEL. Archaeological remains dated to the First Temple Period Discovered on the Temple Mount. *Israel Ministry of Foreign Affairs* [on-line]. The State of Israel, © 2013 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z <http://mfa.gov.il/MFA/IsraelExperience/History/Pages/Archaeological%20remains%20dated%20to%20the%20First%20Temple%20Period%20discovered%20on%20the%20Temple%20Mount%2021-Oct-2007.aspx>
- STATE OF ISRAEL. Israel, the Conflict and Peace: Answers to frequently asked questions. *Israel Ministry of Foreign Affairs* [on-line]. The State of Israel, © 2013 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z <http://mfa.gov.il/MFA/MFA-Archive/2003/Pages/Israel-%20the%20Conflict%20and%20Peace-%20Answers%20to%20Frequen.aspx>
- STATE OF ISRAEL. The Land: Geography and Climate. *Israel Ministry of Foreign Affairs* [on-line]. *State of Israel*, ©2013 [cit. 2014-03-12]. Dostupné z <http://mfa.gov.il/MFA/IsraelExperience/AboutIsrael/Land/Pages/THE%20LAND-%20Geography%20and%20Climate.aspx>
- STATE OF ISRAEL. The Mughrabi Gate Access Restoration Project. *Israel Ministry of Foreign Affairs* [on-line]. The State of Israel, © 2013 [cit. 2014-03-25]. Dostupné z <http://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Issues/Pages/The%20Mughrabi%20Gate%20Access%20Restoration%20Project%20-%20Feb%202007.aspx>
- TEIBEL, Amy. Violence feared over repairs at Jerusalem shrine. In: *Arab News* [on-line]. [cit. 2014-03-11]. Dostupné z <http://www.arabnews.com/node/400442>
- THE JERUSALEM POST. Mughrabi Bridge renovation gets municipal nod. *The Jerusalem Post* [on-line]. The Jerusalem Post, © 1995-2014. Dostupné z <http://www.jpost.com/National-News/Mughrabi-Bridge-renovation-gets-municipal-nod>
- THE JEWISH WEEK. PA: Intifa Was Planned. *The Jewish Week* [on-line]. The Jewish Week, © 2000-2002 [cit. 2014-04-04]. Dostupné z <http://web.archive.org/web/20050516092951/http://jewishweek.org/news/newscontent.php3?artid=3846&print=yes#>

- THE PALESTINE INFORMATION CENTER. Muslim world asked to rise for saving Al Aqsa from Zionist destruction. *The Palestine information server* [on-line]. The Palestine information center, © 2014. Dostupné z <http://www.palestine-info.co.uk/en/default.aspx?xyz=U6Qq7k%2bcOd87MDI46m9rUxJEpMO%2bi1s7bNw1L9KdG5N7gavKbw6sw2mL%2f0EiSTaTw3g0oem7wDwmLj%2b%2f7k00T%2bcNi93VMHm205r7XopWe1sTAdsE2%2f2HPTxFXPABXbegdWzPsKb38WM%3d>
- UNESCO. Committee Decisions, 34 COM 7A.20. *UNESCO* [on-line]. UNESCO, ©1992 - 2014 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z <http://whc.unesco.org/en/decisions/4096/>
- UNESCO. Committee Decisions, 35 COM 7A.22. *UNESCO* [on-line]. UNESCO, ©1992 - 2014 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z <http://whc.unesco.org/en/decisions/4356>
- UNESCO. NOMINATION OF THE "OLD CITY OF JERUSALEM AND ITS WALLS" FOR INSCRIPTION ON THE WORLD HERITAGE LIST. *WH Committee: 1st Extraordinary Session, Paris 1981* [on-line]. UNESCO, ©1992 - 2014 [cit. 2014-03-6]. Dostupné z <http://whc.unesco.org/archive/repext81.htm#148>
- UNESCO. Old City of Jerusalem and its Walls. *UNESCO* [on-line]. UNESCO, ©1992 - 2014 [cit. 2014-03-6]. Dostupné z <http://whc.unesco.org/en/list/148/document>
- UNESCO. Report of technical mission to the Old City of Jerusalem. *UNESCO* [on-line]. UNESCO, © 2013 [cit. 2014-03-20]. Dostupné z <http://whc.unesco.org/uploads/news/documents/news-315-1.pdf>
- UNESCO. State of Conservation (SOC). *UNESCO* [on-line]. UNESCO, ©1992 - 2014 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z <http://whc.unesco.org/en/soc/454>
- WARAB, Sihaj. OIC Chief Raps Israel Over Al-Aksa Excavations. In: *Arab News* [on-line]. 2007. Dostupné z <http://www.arabnews.com/node/294788>
- WIKIPEDIA. Salomon's Stables. *Wikipedia* [on-line]. Wikipedia, © 2013 [cit. 2014-03-22]. Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Solomon%27s_Stables
- WIKIPEDIA. Temple Mount. *Wikipedia* [on-line]. Wikipedia, © 2014 [cit. 2014-03-03]. Dostupné z

http://en.wikipedia.org/wiki/Temple_Mount#Jewish_religious_law_concerning_entry_to_the_site

- WIKIPEDIA. Tisha B'Av. *Wikipedia* [on-line]. Wikipedia, ©2014 [cit. 2014-03-02]. Dostupné z http://en.wikipedia.org/wiki/Tisha_B%27Av
- YNETNEWS. Survey: 64% want Temple rebuilt. *Ynetnews* [on-line]. Ynetnews, ©2009 [cit. 2014-03-19]. Dostupné z <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3754367,00.html>

10 RESUMÉ

The present thesis entitled *The Ideological Significance of Archaeological Discoveries in the Politics of the State of Israel* is describing the role of archaeological discoveries in the area of Temple Mount in Jerusalem relating to political and religious matters. The first part introduces several most important archaeological researchers of the Holy Land of the last hundred years. It also describes the importance of Six-Day War in 1967 and following changes at the site.

The second part refers to important issues of archaeological and political significance. At first it is talking about the Second Intifada and the relation of its background to archaeological works on the Temple Mount. The following part is speaking about start of Mughrabi Ascent reconstruction at the Western Wall Plaza in 2007. This concern has yet no final solution. There is also mentioned a extensive maintenance work on Temple Mount Platform and its archaeological and medial impact.

The last chapter of the thesis underlines main issues of recent years. The Mughrabi Ascent reconstruction with related archaeological excavations plays a very important role in political, religious and archaeological development.

The main aim of this thesis is to find out if there is any real ideological significance of archaeological discoveries on the Temple Mount in the politics of the State of Israel. It distinguishes between the significance of the results of these discoveries and the significance of practising of any archaeological researches at the site.